БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИИЛЕРИ, КАТЫЖЫҢАР!

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ, КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1925 чылда үндезилетингеН

1952 март 6 ЧЕТВЕРГ № 46 (2476)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

ССРЭ-ниң эртемнер Академиязында (1 арын).

Тарылга шөлдеринге чемижидилгени көвүдедир (1 арын).

АКШ-тың Чазаанга Ссвет Чазактың нотазы (2 арын).

Туттурган польша офицерлерни немец-фашистиг эжелекчилернин Катынь эзиминге боолап өлүргениниң байдалын тодаргайлаар болгаш истеп хынаар талазы-биле Тускай Комиссияның дыннадыы (2 арын).

К. Алиева. — Херээжен кадрларны депшидери болгаш кижизидери (3 арын).

Д. Пресс. — Өөрүшкүлүг амыдырал дугайында шин (3 арын).

Колхоз тургузуушкунуң айтырыгларының талазы-биле юридиктиг консультация (4 арын).

Кореяда болуушкуннар (4 арын).

Пропагандистерниң семинарларын бедик идей-деңнелге тургузар

Социализмден коммунизмче чоорту шилчииринин үезинде партияның идеология ажылының, бистиң кадрларывыстың идея-теориялыг дадыгыышкынының үжүр-дузазы улам өскен. Бистиң коммунизмче бурунгаар шимчээшкинивисте чедиишкиннер ажылчы массаларны социалистиг медерелинден, оларны активтиг болурундан улуу-биле хамааржыр. Кижилерниң медерелинде капитализмниң артынчыларын бүрүн узуткавайн тургаш коммунизмни тургузуп болбас. Ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле ажыл, коммунизм тургузуушкунунуң улуг сорулгаларын шиитпирлээриниң сорулгазы партия кежигүннеринге, оларны марксисчи-ленинчи өөредилгезиниң, большевикчи дадылгазының талазы-биле улам бедик негелделерни салып турар.

Партия чырыдыышкынының хөрээн бистиң партиявыс эң чугулага көрүп келген болгаш марксисчи-ленинчи пропаганданы организастаарын партия ажылының база бир чугула сорулгазы деп көрүп келген. Ынчангаш, партияның кежигүннериниң болгаш кандидаттарының политиктиг чырыдыышкынын калбартыынче улуг хайгааралды салып турар.

Партия чырыдыышкынының системазында идея-политиктиг ажылдың деннелин бедидери политшколаларны болгаш бөлгүмнерни мергежилдиг пропагандист кадрлар-биле хандырары болур. Политшколаларның болгаш бөлгүмнерниң ажылы лекцияларның, семинар кичээлдериниң бедик шынары пропагандистерниң составындан, оларның теориялыг белеткелинден, өөредилге материалдарын ханы болгаш тода тайылбырларындан хамааржыр.

Ону барымдалааш, бистиң областың партия организациялары пропагандист кадрларны шилип алырының, таарыштыр тургузарының болгаш теориялыг база методикалыг мергежилин бедидериниң талазы-биле улуг кичээнгейни салган. Бо чылын ВКП(б) обкомунуң, Кызыл хооркомунуң болгаш чамдык райкомнарының чанынга 400 ажыг пропагандистер чайгы үеде ай хуусаалыг семинарларны эрткилээн.

Партиянын мурнунга пропагандист кижиниң харыысалгазы улуг: марксизм-ленинизмниң теориязы-биле эки чепсегленген, ниити эртембилиглиг деңнели бедик, марксизм-ленинизмниң улуг идеяларын политшколаларның болгаш бөлгүмнерниң дыннакчыларының медерелинге киирип шыдаар—үгле шак ындыг пропагандист бодунуң сорулгазын чедиишкинниг күүседир ужурлуг. Партияның негелдезиниң чогуур бедик деннелинге турар теллээде, пропагандист болза, боду могаг-шылаг чок өөренир, бодунуң теориялыг белеткелин болгаш методиктиг мергежилин улам бедидер херек.

ВКП(б) райкомнары болгаш Кызыл хооркому пропагандист кадрларның дугайында, оларның теориялыг эртем билиин болгаш кичээлдер чорударының методиктиг мергежилин доктаамал бедидер дугайында үргүлчү сагыш салыр, оларның ажылын болгаш өөредилгезин хүн-бүрү удуртур ужурлуг.

Пропагандист кадрларның белеткелин экижидериниң чугула чепсээ — ВКП(б) райкомнарының болгаш хооркомунуң чанында доктаамал ажылдап турар семинарлар болур деп чүвени дуржулга көргүзүп турар. ВКП(б) Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл райкомнары 1951—1952 өөредилге чылдарында пропагандистер-биле ажылды багай эвес тургускан. ВКП(б)-ниң Чөөн-Хемчик райкому районда политшколаларның пропагандистериниң семинарларын бирги болгаш ийиги өөредилге чылдарының аайы-биле тус-тус программа ёзугаар ай санында чорудуп турар. Оон аңгыда «ВКП(б) төөгүзүнүн допчу курзун» өөрениринин бөлгүмнериниң удуртукчуларының семинарларын база чорудуп турар. Ол ышкаш Сүт-Хөл райкому пропагандистерниң семинарын доктаамал чорудуп, аңаа теория болгаш методика талазы-биле лекцияларны чоруттпушаан, тус-тус пропагандистерниң дуржулга солчуушкунун чорудуп турар. Оон түннелинде Хөр-Тайга сумуда Сталин аттыг колхозта «ВКП(б) төөгүзүнүн допчу курзун» өөренир бөлгүм, Бора-Тайга сумуда «Сталинчы орук» колхозта, «ВКП(б) төөгүзүнүн допчу курзун» өөренир бөлгүм кичээлдерни чедиишкинниг чорудуп турарлар.

Политшколаларга, бөлгүмнерге чаа тема бүрүзүн чорударының бетинде пропагандистер ол темага хамаарышкан марксизм-ленинизмниң тергиин чогаалдарының дугайында база темага хамаарышкан кичээлдериниң методиказының айтырыгларының талазы-биле лекцияларны дыннап алыр, найыралдыг дискуссияларга киржир, боттарының ажылының талазы-биле дуржулганы солчур ужурлуг.

Ындыг турбуже партияның чамдык райкомнарының талазындан пропагандист кадрларның дугайында боттуг сагыш салыышкыны амдыгаа чедир чок болуп турар. Ылангыя Барыын-Хемчик, Каа-Хем, Тес-Хем, Эрзин, Бай-Тайга, Танды, Кызыл райкомнары 1951—1952 өөредилге чылдары эгелээнден бээр пропагандистериниң семинарларын ында-хаая, эки-ле дээрге 1—2 катап эртиргилээннер, а ол семинарлар бодунуң сорулгазын чамдыкта чедип албайн, анаа-ла эренгей эткилээр үүлдер бар. Эң ылангыя ВКП(б) Кызыл райкому, оон пропаганда болгаш агитация килдизи пропагандистериниң ажылының идея-теориялыг деннелин контрольдавайн турар. Оон түннелинде хөй-хөй политшколаларда болгаш бөлгүмнерде кичээлдер организас чок, үстүр үүлдер хөй. Кичээлдериниң шак ындыг куду деннелдиг болуп турары пропагандистериниң чавыс белеткелдиинден, оларның ажылын райком четпес удуртуп турарындан хамааржып турар. Өөредилге чылы эгелээнден бээр райком үгле 3 удаа семинар эрттирген. Ол семинарлар бодунуң мурнунда салган сорулгазын чедип албаан, семинар санынгала келзе чогуур пропагандистериниң эки-ле дээрге 50 хуузу кээп, чамдыкта семинар эвес, харын анаа беседа болуп эртип турган. «ВКП(б) төөгүзүнүн допчу курзун» өөренир бөлгүмнериниң пропагандистери-биле чаңгыс-даа семинар чорутпаан. ВКП(б) Барыын-Хемчик райкому пропагандистер-биле ажылды дыка кошкак чорудуп, харын сөөлгү үеде пропагандистерни быжыглаарының, мергежилин бедидериниң улуу, ажылындан солуур, дүжүрер чоруктуу болдурган.

Пропагандист кадрларны белеткээр, бүгү районнарга пропагандистерниң доктаамал семинарларының ажылын катап сегидер талазы-биле партия райкомнарының мурнунда улуг сорулгалар туруп турар. Семинарларга эки шынарлыг лекцияларны дыннап, мергежилдиг консультацияларны алыры-биле чергелештир, пропагандистер боттарының ажылының дуржулгазын солчурунга арга-ларны бээри чугула.

Партия чырыдыышкынын организастаарынга парткабинеттерниң ролюн бедидер, пропагандистер-биле оларның ажылының шынарын экижидер болгаш пропагандистерниң дуржулгазын солчурунун төвө парткабинет болган турарын чедип алыр.

Партия чырыдыышкынының четкизинде өөредилге чылын организастыг доозары дээш амдыгааштан эгелеп боттуг хемчегларни алыр. Пропагандист кадрларга болгаш коммунистерниң марксисчи-ленинчи өөредилгезинге удуртулганы чогуур үезинде көргүспүшаан, областың партия организациялары партийжи политиктиг болгаш партийжи-организастыг ажылдың улам бедик деңнелин чедип алыр болгаш коммунизм тургузуушкунунуң сорулгаларын боттандырарынга боттарының ролюн бедидер.

Ажылчы чоннарның депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң X сессиязын чыылдырар дугайында

1952 чылдың март 12-де хоорай Совединиң 10-гу сессиязын чыылдырар дугайын ажылчы чоннарның депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң Күүскому хоорай Совединиң депутаттарынга дыннадып тур.

Хурал болза, ВКП(б) хооркомунун партия кабинединге кежээкиниң 7 шакта болур.

ХООРКҮҮСКОМ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга алдар кылдыр

ССРЭ-ниң Дээди Совединин сессиязынга Москва метрополитениниң тудугжуларының коллективи чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннер-биле ужуражып турар. Бо хүннерде № 1 тудугнуң коллективи эң эки ажылдап турар. Мордасов, Поляков болгаш Нушпайкинниң чер адаа үттээр бригадалары механизмнерни эки ажыглап тургаш, ай планын хуусаазындан 7 хүн эрте күүседеткен. Чер үттекчилериниң арызында социалистиг чарыштың бирги черинде Поляковтуң удуртканы бригада чоруп турар. Ол бригада февральда станцияның чеди метр ажыг тоннелин туткан.

Главтоннельметростройнуң механик заводунуң тюбинговский цехиниң коллективи нормазын дыка ажыр күүседип турар. Москва метрозунуң тоннельдеринге болгаш станцияларынга хереглээр эң эки шынарлыг шой сементилерин эзилдирилге салбырынын ажылчыннары кылып турар. Стахановчулар бүдүрүлге онаалгазын барык-ла үш катап ажыр күүседип турар.

* * *

СЕРОВ. Свердловск областа чуртта эң мурнакчы Серов аттыг металлургия заводунуң коллективи февральдың чээрби беш хонуунун онаалгазын бүдүрүлгениң бүгү көргүзүглериниң аайы-биле ажыр күүседеткен.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга эки белек кылдыр Лопатинниң болгаш Павловтуң, кан кудукчулары Чеклецовтуң болгаш Зимакинның бригадалары пландан ажыр чүс-чүс тонна металлды эзилдирген.

* * *

ВЛАДИВОСТОК. Артемовскиде № 9 шахтаның хүндүлүг шахтёрлары Якуниннин болгаш Горанинниң бригадалары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга алдар кылдыр стахановчу ээлчегге туруп, ээлчег бүрүзүнде ийиден эвээш эвес норманы кылыр деп шиитпирлээн. Ол бригадалар февраль айның дургузунда 100—100 тонна оттулар үүлдү пландан ажыр бээр деп хүлээнненнер. Якуниннин коллективи хүлээлгезин дыка ажыр күүседип, пландан ажыр беш чүс тонна хөмүр дашты каскан. Ол бригада тус-тус ээлчеглерде үш норманы күүседип турар.

Хүндүлүг шахтёрларның үлегерии ёзугаар шахтаның бүгү дагжылары чарышче кирипкен.

Февральдың 26-да шахта ийн айның оттулар үүл тывыжының планын дооскан. Бо шахта март айның онаалгазын күүседириниң талазы-биле Приморьеде дөргкү черде болган.

* * *

СТАЛИНСК (Кемерова область). Кузнецкиниң даг дерилгелериниң заводунуң коллективи ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга алдар кылдыр стахановчу ээлчегге кирген ажылдап турар.

Ам мында Москваның күүгие университединиң лабораторунга чугула херектиг дерилгелерни кылып турар. Машина тудугжулары ол хүндүлүг чагыгны хуусаа бетинде күүседир дээш чаржып турар. Эштер Голубовскийниң болгаш Мартыновтуң удуртуп турары цехтерниң стахановчулары бир ээлчегде хүн-бүрү ийи-үш норманы күүседип турар.

* * *

ПЕТРОЗАВОДСК. Карело-Фин ССР-ниң ыяш участоктарында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга алдар болдурган чарыш чоруп турар.

Шак графиги-биле ажылдаарының талазы-биле эгелекчизи Иван Козыревтиң ажылдап турары Пухтун ыяш участогунда эш Васиннин мастер пунктузу күскү-кышкы ыяш белеткелиниң планын республикада бир дугаарында дооскан. Хар улуг чагза-даа Шуйско-Виданнын ыяш үлетпүрүнүн ажыл-агый черинин ыяш белеткелчилери стахановчу ёзу-биле ажылдап турар. Кивипелттин пунктузу февральда 4 муң кубометр ыяшты кезип белеткээн болгаш сөөрткен, ол болза, онаалдазындан дыка хөй болуп турар.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң эртемнер Академиязында

Н. В. Гогольдуң өлген хүнүнден бээр үүс чыл болганына холбаштыр сессия

Сөстүң тергиин мергежилдиг чурукчузу, орустуң литературалыг сөзүнүң шинчилекчизи болгаш биликчизи—генийлиг орус чогаалчы Н. В. Гогольдуң чогаадыкчы ажылының дугайында совет эртемдээннер дыка хөй номнарны бижээннер. ССРЭ-ниң эртемнер Академиязы болза, бодунуң ийи салбырлары—литератураның болгаш дылдың, төөгүнүң болгаш философияның салбырларының сессиязы-биле Н. В. Гогольдуң өлген хүнүнден бээр 100 чыл болганын демдеглеп эрттирген.

Ол сессия февраль 29-та, академик В. В. Виноградовтуң илеткели-биле эгелээн.

ССРЭ-ниң эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү А. М. Еголин «Н. В. Гоголь болгаш Россияга хосталга шимчээшкини» деп илеткелинге—Н. В. Гогольдуң чогаалдары болза, ол үениң эң-не чугула хөй-ниити айтырыгларына тураскаатынган болгаш хаан чазактың крепостниктиг корум чурумунга удур демисежир талазы-биле орустуң революсчу демократиязынга дузалап турган деп демдеглээн.

ССРЭ-ниң эртемнер Академиязының корреспондент-кежигүнү М. П. Алексеев «Н. В. Гогольдуң бүгү делегейге ужур-дузазы» деп илеткелди кылган.

«Н. В. Гогольдуң дыды болгаш орустуң литературалыг дылының сайзыралынга ооң ужур-дузазы», «Н. В. Гогольдуң реалистиг методу», «Н. В. Гоголь болгаш театр», «Н. В. Гоголь болгаш украин литература» деп илеткелдер сессияның программазынга кирип турган.

(СЭТА).

Гоголь дугайында чаа кино-чурук

Киевтиң уран-чечен кино-чуруктар кылыр студиязы улуг орус чогаалчының өлген хүнүнден бээр үүс чыл болганын таварыштыр «Н. В. Гоголь» деп документалдыг, өөнүг чаа кинону кылып үндүрген. Ю. Яновскийниң бижээн сценарийинден Левчуктуң кылып тургусканы ол чаа кино-чурукту февраль 29-та ССРЭ-ниң кинематография Министерствозунга көрген.

Улуг орус чогаалчының амыдыралы-биле холбашкан черлер-биле, ооң эң улуг чогаалдарының тургустунганының төөгүзү-биле көрүкчүлерни ол кино-чурук таныштырар. «Майның дүнези», «Ревизор», «Өлүг сүнезиннер» деп шиилериниң чамдык көжегелерин Москваның болгаш Киевтиң театрларының көргүзүп турарында база тыртыргган.

Николай Васильевич Гогольга совет улустуң ханы ынакшылының дугайын ол чурук көргүзүп турар.

«Рождество мурнуу чарыының дүнези» деп база бир чаа, өөнүг мультипликациялыг фильмни гогольчу хүннерге уткуштур кылып үндүрген. Ону режиссёрлар В болгаш З Брумбергетер тургусканнар.

Ам удавас ол ийи кино-чуруктар найсылалдың театрларынга үнүп эгелээр.

(СЭТА).

Көдээ хаакчыларның Бүгү-эвилел маргылдаазы

МОЛОТОВ. Мында көдээниң күш-культуржуларының хаак спортунуң талазы-биле Бүгү-эвилел маргылдаазы эгелээн. Ол маргылдаада РСФСР-ниң, Украинаның, Латвиянын, Эстониянын, Литванын, Армениянын, Казахстанның, Карел-Финниң болгаш өске-даа республикаларның чыынды командалары киржип турар.

Баштайгы хүннүң маргылдаазының түннелинде РСФСР-ниң командазы мурнунда чоруп турар, ийи дугаарын болгаш үш дугаарын Карел-Фин ССР-ниң хаакчылары-биле РСФСР-ниң ийи дугаар командазы үлежип турар. Ол командалар деңсанны алган.

(СЭТА).

Кышкы үеде бедик саашкын

ПЕТРОЗАВОДСК. Карел-Фин ССР-ниң совхозтарының малчыннары кышкы үеде бедик саашкынны алыры дээш чаржып турар.

Зайцев аттыг совхозта саанчыларның ийи ээлчээн тургускан. Ол чорук малдың ажаалдазын улуу-биле экижиткен болгаш суггарылганы эки таарыштырарын болдурган. Ынчангаш сүт саашкыны улгаткан. Саанчылар Матвеева, Гиэун, Коломеец, болгаш өскелер-даа кышкы үеде хүнбүрү-ле планындан бүдүн чартык катап хөй сүттү саап ап турар. Бир чамдык инектерден хүн-дүн иштинде 25—30 литр сүттү саап ап турар.

Ол ышкаш чедиишкинни Пудожтуң № 2 совхозунуң саанчылары чедип алган.

(СЭТА).

ЧУКОТКАНЫҢ ХЕРЭЭЖЕННЕРИ

АНАДЫРЬ. Чукот национал округтуң херээженнери округтуң ажыл-агый, культур болгаш политиктиг амыдыралынга идепкейлиг киржип турар. Үгле чаңгыс Чөөн-Тундра районда 29 херээженнер районнар болгаш көдээ Советтерниң депутаттарынга соңгутурган. 20 кижи улус төлээлекчилеринде ажылдап турар болгаш 16 кижи партия болгаш комсомол комитеттериниң кежигүнери. Дыка хөй чукчи херээженнер колхозтарның харыысалгалыг черлеринде ажылдап турар.

Чөөн-Тундра районнуң активчи херээженнериниң Островна суурга болган слёдунга колхозчу суурларда херээженнер чөвүлелиниң ажылын экижидериниң дугайында айтырыгны чугаалашкан. Слёттуң киржикчилери чукот колхозтарның херээженнериниң ортузунда культура-массалыг ажылдарның дуржулгазын солушкан болгаш херээженнер чөвүлелиниң ажылын экижидериниң талазы-биле хемчегларни айыткан.

(СЭТА).

Тарылга шөлдеринге чемижидилгени көвүдедир

Көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының дүжүттүүн бедидериниң чугула үүлү болза, өдек, куш өдээ, хүл болгаш өске-даа чемижидилгелер болур.

Ол чемижидилгелер болза, хөрзүнде чемиштиг бүдүмелдериниң курлавырын көвүдедип, хөрзүнүнүн шынарын экижидер болгаш черниң дүжүттүүн бедидер. Чурт чемижидилгелериниң саңдары-биле үнүштер кандаашкынга болгаш соокка шыдамыккай болур, аарыыр чорукка эвээш таваржыр.

Бистиң области эн-не нептерээн болгаш белен чемижидилге өдек болур. Үнүштүн үнерингe болгаш өзүлдезинге эргежок чугула бүгү чемиштиг бүдүмелдер өдекте бар. Өдекте азот ортумаа-биле 0,5 хуу, калий—0,25 хуу, фосфор—0,6 хуу болуп турар.

Чемижидилге кылдыр бүгү аал малдарының өдээн ажыглап болур, ынчалза-даа чылгы болгаш хой, өшкү өдээн эң эки чемижидилге деп санап турар, мыйыстыг бода малдың, хаванның өдээ анаа арай четпес болур. Өдектиң эки шынарлыг болуру ону таарыштыр кадагалаарындан, белеткээринден болгаш шын ажыглаарындан хамааржыр.

Өдектиң чемиштиг үүлдерин чидирбези-биле ону ханы черге азы өдек төгүлбес кылдыр эптеп тургускан калбаа 3—4 метр, бедин 1,5—2 метр хааржактарга шыгжаар. Ол хааржактарның үзүнү өдектиң хөй эвээжинден хамааржыр. Ол хааржактың адаанга көржең ийикпе саваңны кылыны 20—40 сантиметр кылдыр төгер, кырынга хээп каан саваң ийикпе довурак төп каар.

Өдекти хөрзүнче шала дүдүкзүмээр байдалдыг турда чазын тарыыр культураларның черинге болгаш күзүн аңдарган черлерге төгер. Өдекти аңгыс аңдарылгазының үезинде база төп болур. Бир эвес куржуткан болгаш аңгыс черни сайзырадып турда кандыг-бир чылдагаан-биле өдек төктүнмейн барган болза, эки белеткээн өдекти чазын тарылга мурнунда эрте төп каап болур.

Тараа культуралары тарыыр бир гектар черге 20 тонна өдек, картофель болгаш техниктиг культураларга—30 тонна, база ногаа культураларынга — 35 —40 тонна өдек төгер.

Өдек чемижидилгени өске агротехниктиг хемчеглер-биле кады ажыглап тургаш, Кызыл районнун Чкалов аттыг колхозунда Тася Курносенконун ногаа тарыыр бригадазы «№ 1—206» деп эрте тарыыр капустаның дүжүдүн гектардан 463 центнерге чедирген, а ол колхозтуң чемижидилге чокка тараан өске участоктарының гектар бүрүзүнден үгле 200—200 центнер дүжүт алдынган.

Чкалов аттыг колхозка өдек чемижидилгезин ажыглаанындан картофель дүжүдү 326 хуулуг сорт-биле гектардан 424 центнер болган, а Тываның колхозтарында нептерээн Берлихенгенниң 241 хуулуг сорту-биле гектардан 291 центнер эки үнелиг картофельди алган.

«ТАРН-ның 12 улуг хуралы» колхоз өдек-биле сайзырадып ажылдаан участоктардан тараа культураларының үүс пудтуг дүжүдүн алган.

Бистиң области ирик үүлдер база-ла үнелиг чемижидилге болуп турар. Областың колхозтарының мал кыштагларында болгаш мал кажааларында ындыг ирик өдектер хөй. Ам үеде ол барык ажыглатынмайн турар.

Ону хөрзүнче төгерде баштайгы белеткелдер-даа кылбайн бүгү үнүштерни тарыыр черинге төп болур. Ону үгле аңдарылга үезинде эвес, харын илиртээшкин үезинде-даа төп болур. Оон аңгыда ындыг ирилге-биле хөрзүннүң кырын сайзырадып кылыр арга бар. Анаа өдек-биле деңнээрге, ирик үүлдер чемижидилгениң хемчээлин 40—50 хуу эвээжедип болур, бир эвес кырынга төгер болза, элээн улгатырар апаар.

Кызыл көдээ районда «Тиилелге» колхозка ирик үүл-биле сайзырадып кылган участокка арбайның дүжүду сайзыратпаан участоктуундан 5,5 центнер хөй алдынган.

Куш өдээ күштүг органиктиг чемижидилге болур. Дагаа бүрүзүнден чылдын-на 5—6 килограмм өдекти, өдүректен—8, кастан 11 килограмм өдекти чыып ап болур.

Кышкы үеде куш өдээн доңуруп алыр, часкы чылыг үеде ону кургадыптар болгаш хааржак, доскаар янзылыг үүлдерге шыгжаар.

Куш өдээн чемижидилге кылдыр ажыглаанының кончуг эки түннели «Бай-Булун», «Черби» колхозтарынга көзүлген. Өзүлдези кошкак турган помидор болгаш капустаны куш өдээ-биле чемижиткен соонда олар эрте тараанарын эртир өскен болгаш шынары эки болган.

Хүл база үнелиг чемижидилге болур. Эн-не эки шынарлыг хүл болза, саваң тарымал тоорук сывының хүлү болур. Хүлду чаъс, хар кирбес курраг черге—кажааларга болгаш уургайларга кадагалаары чугула. Шыгжагга урарда хүлду өрт болбазын дээш эки өжүрүп алыры чугула.

Бүгү үнүштериниң өзеринге болгаш дүжүдүнге хүл кончуг саъдарлыг болур. Ылангыя ногаа болгаш техниктиг культураларның дүжүттүүн хүл онза бедидер. Хүлду кандыг-даа хөрзүнге төп болур. Гектарга 5—6 центнер кылдыр төгер. «Бай-Булун» колхозка хүл-биле сайзырадып кылган участоктан, сайзырадылга чок черге деңнээрге, 5 центнер хөй дүжүттү алган.

Бистиң области чемижидилгелерниң курлавырлары дыка хөй, ынчалза-даа ону четче ажыглавайн турар, ынчангаш областың көдээ ажыл-агыйы чылдын-на муң-муң центнер тарааны, ногааны болгаш картофельди чедир албайн турар.

1952 чылда чурт чемижидилгелерин ажыглаарын экижидип, оларның дузазы-биле тараа, техниктиг болгаш ногаа культураларының, мал чемининиң дүжүдүн дыка бедидери чугула. Ынчангаш хамыктың мурнунда ол чемижидилгелерни белеткеп алыры эргежок чугула.

Чемижидилгелерни чыыр, тараа шөлдеринче сөөртүп, ажыглаар талазы-биле тодаргай сорулгаларны колхозчу бүрүзүнүн, хову мал бригадаларының мурнунга салыр ужурлуг. Чемижидилгени кандыг участокка, база кандыг культурага төгерин бригада бүрүзү билген турар ужурлуг.

Часкы тарылгага чедиишкиннинг белеткелдиң бир кол көргүзүү чемижидилге белеткели болур.

Агроном Е. СКОРОСПЕШКИНА

Партия эге организацияларының секретарларының семинары

Колхозтарда партия организацияларының секретарларының ай хуусаалыг курзунуң ийиги эялчээ бо чылдың февральдың 4-тен 28-ке чедир ВКП(б)-ниң Тыва обкомунуң чанынга болуп эрткен.

Ол курска Улуг-Хем, Чаа-Хөл, Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл, Барыын-Хемчик, Мөңгүн-Тайга болгаш Өвүр районарның колхозтарында партия эге организацияларының 37 секретарылары өөренип эрткен. Курстуң дыңнакчылары ВКП(б) ТК-ның бадылааны өөредилге планын долузу-биле эрткен.

Партия организацияларының секретарларының ай хуусаалыг курзу секретарларның идей-политиктиг билиин бедидеринге чугула салыышкын болган дээрзин курстуң киржикчилери боттарының түннел хуралынга демдеглээннер.

Курстуң өөредилгези доозулган соонда секретарларның ажыл-дуржулгаларын солчуруунуң чөвүлел хуралын ВКП(б) обкомунуң секретары эш Ортун-оол эрттирген. Ол чөвүлел хуралга эге организациялар секретарларындан партияның иштики ажылының чугула айтырыгларының талазы-биле 7 кижи информация кылган.

Февральдың 28-те эге организациялар секретарлары ВКП(б) обкомунуң секретары эш Дьяковтуң хүлээп алыышкынынга чораанар.

Партияның кежээки школазының бирги курзу

Тере-Хөл районнуң Чыргаланды суурунда кежээки школаның бирги курзунда 11 партия, совет актывтери өөренип турар. Курстуң өөредилгези 1951 чылдың октябрь 15-те эгелээн. Неделяда 2 катап 8 шакта өөренип турар.

Курста партия болгаш совет ажылының айтырыглары, көдээ ажыл агыйның экономиказының айтырыглары, «ВКП(б) төөгүзүнүң допчу курзун», делегейниң экономнуг болгаш политиктиг картазы — мындыг эртемнерни өөренип турар.

Курстуң дыңнакчылары ам үеде «ВКП(б) төөгүзүнүң допчу курзунуң» үшкү бөлүүн өөренип дооскаш, дөрткү бөлүүн өөренип турар. Партия болгаш совет ажылының айтыыглары, көдээ ажыл-агыйның экономиказының айтыыглары, делегейниң экономнуг болгаш политиктиг картазы—бо эртемнерни программа ёзугаар чогуур өй-шаанда эки өөренип турар.

Курстуң пропагандистери эштер А. Темүр-оол, А. Доржу кичээлдерге программа ёзугаар өөредир темаларын эки белеткелдиг кээп башкылап турар. Кичээлге көргүзүглүг өөредилге херекселлерин, картаны ажыглап, дыңнакчыларга сонуургачыг болгаш билдингир арга-биле башкылап, кичээлдерни бедик идея деннелге эрттирип турарлар. Курстуң дыңнакчылары өөренип эрткен материалдарын кижи бүрүзү конспектилеп ап турар.

Өөренип эрткен материалдарны шиңгээдип алыр талазы-биле дыңнакчылар В. Тюмень-Баир, Н. Темүр-оол, Е. Даваа, З. Селикпаа, Д. Валя олар эки түннелди көргүзүп турарлар.

Оон-биле чергелештир курстуң өөредилгезинде четпестер база бар, чүл дээрге, курстуң дыңнакчыларындан хөй удаа кичээлдер үзер чоруктар бар. Ылаңгыя коммунистер Данзынай, Сакты-Сүрүн, Артына олар элээн хөй кичээлдерни үскенер. Пропагандист Павуу-Сүрүн география кичээлин кандыг-даа чылдагаан чокка каш удаа үскен.

Курстуң дыңнакчылары бирги курсту чедиишкинниг дооскаш, ийиги курсче шилчиир деп сорулганы салып алган өөренип турарлар.

О. НҮРСАТ.

Хөй-ниитиниң организацияларын удуртурун экижидер

Партияның чер-черде бүгү организациялары бодунуң удуртулгазында хөй-ниитиниң массалыг бүгү организацияларын доктаамал удуртур хүлээлгелиг.

Ол чугула сорулганы күүседирин Түт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозтуң партия эге организациязы (секретары эш Чигжитей) шуут уттуп турар. Колхозта комсомолдуң, херээженнерниң, ДОСААФ-тың болгаш хөй-ниитиниң өске-даа массалыг организациялары бар.

Оларның ажылынга партийжи удуртулганың чогундан ажылы экиживейн турар. Комсомол организациязының политиктиг чырыдыышкыының бөлүм ажылын соксаткан. Аныяктар ортузунга кижизидилгениң культур-массалыг хемчеглери чорувайн турар. Сөөлгү үеде аныяктарда оорлаар, чурум чок үүлгедиишкиннер кылыр чорук көскү болу берген. Колхоз бүдүрүлгезинге 17 комсомолчулар багай ажылдап, күш-хүнүнүң минимумун күүсетпээн.

Колхозта улуг күш—херээженнер. Ынчалза-даа, оларның күжүн дайынчы организастыг байдалга тургуспаан. Оларның ортузунда агитасмассалыг ажылдар чорувайн турар. 184 колхозчу херээжениер эрткен чылын күш-хүнүнүң минимумун күүсетпээннер, а 10 кижи колхоз бүдүрүлгезинге шуут киришпээн.

ДОСААФ эге организациязының даргазында коммунист Даспаяк болуп турар болза-даа, ажыл экиживээн. Ам ийи чыл дургузунда дадыыр безин хавырбаан. Партия эге организациязының секретары эш Чигжитей колхозта мындыг организация барын безин билбейн турар.

Суму Совединиң ажылыга удуртулга, оон негелде кошкааган. Сумуда школаның оттулар ыяжы үстүнде өөредилге хүннерин болдурбазынга чоокшулап турар.

Партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылдарны ажылчы чоннуң ортузунга улам күштелдирерин бир эвес бодаар болза, партия эге организациязы бүгү хөй-ниити массалыг оранизацияларның ажылын удуртуп, олардан негелдени экижидер херек.

Партия райкому ол эге организацияның ажылында четпестерни үзүткаар талазы-биле аңаа практиктиг дуза көргүссе чогуур.

С. СЕРИН-ООЛ.

Часкы тарылга белеткелинде четпестерни дүрген чайладыр

Барыын-Хемчик районда «Большевик» колхоз часкы тарылгага белеткел ажылын ала-чаягаарның херээ кылдыр көрүп турары кончуг четпес. Тараа үрезининден 18 тонна үрезин амдыгаа чедир урдунмаан. Урдунган тараанның арыглаашкыны багай. Үрезин арыглаарында бир триер, бир сортировканы ажыглап турар. Ол херекселлер үрелик болганы-биле хүнде арыглаза чогуур норма ыракта күүсетинмейн турар болгаш арыглаан тараа поктуг болуп турар. Үрезин арыглаарында ажылдап турар кижилер четче ажылдавайн турар.

Арыглаан үрезинни шыгжаар чер база чок, оон ужурундан ол үрезинни таарымча чок черде ажаап турар. Тарылга шөлүнге хар ызырындырыышкыны, удобрение белеткеп төгер ажыл мырыңай чорутунмаан.

«Большевик» колхозтуң баштаар чери, оон даргазы Идам-Сүрүн часкы хову ажылынга белеткел ажылы чогуур негелдезинге четпес чоруп турунда ону шынаржыдарынче хемчег алырының улуу, үрезин белеткели 79 хуу бүрүн белеткетинген деп медээни районнуң көдээ ажыл-агый килдизинче киргени канчап-даа шын эвес. Ол айтып турар үрезинни катап арыглаар болза, дыка-ла пок үүлү үнер.

Колхозта аңы херекселлериниң септелгезинче хол дегбээн, үжен ажыг илиирлерни болгаш чээрби ажыг андазыннарны септээн болза-даа септелгени чүс хуу күүсетпээн, азы үүрмек үүлдериниң септелгези кылдынмаан болуп турар.

Ынчангаш келир күзүн колхозтуң ховузундан эгээртинмес бедик дүжүттү алыры-биле часкы тарылгага чедир арткан санныг хонуктуң иштинде кыска хуусаада белеткел ажылдарын бедик деннелге чорудуп, тарылга ажылын кыска хуусаада эрттирери дээш ажыл-ишче сагыш салыры колхоз баштаар черинден болгаш партия эге организациязындан негетинип турар. Тарылгага белеткел ажылынче удуртулганы күштелдирип чорударынга колхоз баштаар черинге практиктиг дузаны районнуң көдээ ажыл-агый килдизинден чедирери чугула.

ЛАСЮРЮН.

Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артели часкы тарылганың чепсек-херекселлериниң септелгезин эки чорудуп турар. Бар андазыннарны болгаш илиирлерни бүрүн септеп дооскан. 29 хомутту, 8 тергени болгаш өске-даа кожулда чепсек-херекселлерни септеп турар.

Ынчалза-даа үрезин арыглаашкыны багай чоруп турар. Часкы тарылгага арыглап белеткезе чогуур үрезининиң үүгле 10 тоннун белеткеп алган. Үрезин уруушкунун дарый доозарынче колхоз баштаар чер кичээнгей салбайн турар.

Д. СҮРЮН-ООЛ.

АКШ-тың Чазаанга Совет Чазактың нотазы

АКШ-тың Күрүне департаментизиниң февраль 25-те АКШ-та Совет Элчин эш Панюшкиниң адынга палатаның «Катыньның херээн истепхынаарының талазы-биле комиссия деп адаар комиссиязының даргазы болуп турар Р. Мэдденниң чагаазын (1951 чылдың сентябрь 18-те болган конгресстиң төлээлекчилер палатазының аңаа кошкан резолюциязы-биле кады) чоруткан. 1941 чылда Катынь эзиминге гитлержи кем-буруулугларның шаажылааны, туттурган польша офицерлерни өлүргениниң талазы-биле кандыг-ла бир «барымдааны» Совет Чазактан алырын күзээнин Мэдден бодунуң чагаазынга илереткен.

Бо талазы-биле мооң адааанда уткалыг нотаны ССРЭ-ниң Элчин чери февраль 29-та АКШ-тың Күрүне департаментизинге чоруткан:

«Күрдепартаментиниң чорутканы, 1951 чылдың сентябрь 18-те болган палатаның төлээлекчилериниң резолюциязын кошкан Мэдденниң чагаазы болза, бүгү-делегей харылзааларының ниити чурумчаан хемчээлин үреп турар болгаш Совет Эвилелинге удурланган хоп-мегелиг үүл болганда Элчин чери ону дедир эгидип тур.

Элчин чериниң сагындырары болза:

1. Катыньның кем-буруулуг үүлгедиишкининиң дугайында айтыыгны 1944 чылда-ла Тускай Комиссия истеп көрген болгаш Катынь херээ болза, гитлержи кем-буруулугларның үүлгеткен херээ деп илеретинген турган, ол дугайын 1944 чылдың январь 26-да парлалгага парлап үндүрген;

2. Шак ындыг шиитпирлээшкинге удур АКШ-тың Чазааның комиссиязы сес чылдарның дургузунда, сөөлгү үеге чедир кандыг-даа удурланыышкынын медеглевейн турган.

Катыньның кем-буруулуг чоруунуң дугайында айтыыгны Тускай Комиссияның шиитпирлеп көргениниң соонда катап көдүрүп турар чорук болза, үүгле Совет Эвилелин хоптап, бүгү-ниитиниң буруудадып көргени гитлержи кем-буруулугларны ындыг янзылыг агарттып, камгалаарының сорулгазын сүрген чорук тур деп Элчин чери санап турар.

Мооң-биле кады Катыньның кем-буруулуг үүлгедиишкининиң дугайында Тускай Комиссияның мооң үстүнде айытынган медеглелин кошкан.»

Тускай Комиссияның даргазы академик Н. Н. Бурденконуң, тускай комиссияның кежигүннери академик Алексей Толстойнуң, митрополит Николайның, академик В. П. Потемкиниң, генерал-лейтенант А. С. Гундоровтуң болгаш өскелериниң-даа ат салганы, «туттурган польша офицерлерни немец-фашистиг эжелекчилериниң Катынь эзиминге боолап өлүргениниң байдалын тодаргайлаар болгаш истеп хынаар талазы-биле Тускай Комиссияның дыңнадыын ол нотада кошкан. Тускай комиссияның ол дыңнадыын совет парлалгага 1944 чылдың январь 26-да парлаан турган.

Туттурган польша офицерлерни немец-фашистиг эжелекчилериниң Катынь эзиминге боолап өлүргениниң байдалын тодаргайлаар болгаш истеп хынаар талазы-биле Тускай Комиссияның ДЫҢНАДЫЫ

Дайын үезинде туттурган польша офицерлерни немец-фашистиг эжелекчилериниң Смоленск чоогунда Катынь эзиминге боолап өлүрүп турганының байдалын тодаргайлаар болгаш истеп хынаар талазы-биле Тускай Комиссияны немец-фашистиг эжелекчилериниң болгаш оларның талалакчыларының хоралыг чоруктарын тодаргайлаар болгаш истеп хынаар талазы-биле Күрүнениң Онза Комиссиязының доктаалын ёзугаар тургускан турган.

Комиссияның составынга кирип турганнар болза: Күрүнениң Онза Комиссиязының кежигүнү академик **Н. Н. Бурденко** (Комиссияның даргазы), Күрүнениң Онза Комиссияның кежигүнү академик Алексей **Толстой**, Күрүнениң Онза Комиссиязының кежигүнү Митрополит **Николай**, Бүгү-славян Комитединиң даргазы генерал-лейтенант **Гундоров А. С.**, Кызыл Крест болгаш Кызыл чартык-ай ниитилел Эвилелинин Күүскомунуң даргазы **Колесников С. А.**, РСФСР-ниң Чырыдыышкын Улус Комиссары академик **Потёмкин В. П.**, Кызыл Армияның Кол Шериг-Санитар Эргелелиниң начальниги генерал-полковник **Смирнов Е. И.**, Смоленск облкүүскомнуң даргазы **Мельников Р. Е.**

Комиссияның мурнунга салдынган сорулгаларны күүседири-биле Комиссия мооң адааанда суд-медицина экспертерин бодунуң ажылынга киириштирген: ССРЭ-ниң Кадык камгалалының Улус Комиссариадының кол суд-медицина эксперти суд-медицинаның Эртем-Шинчилел Институдунуң директору **В. И. Прозоровскийни**, Москваның ийи дугаар Медицина институдунуң суд-медицина кафедразының эргелекчизи медицина эртеминиң доктору **В. М. Смольяниновту**, ССРЭ-ниң Кадык камгалал Улус Комиссариадының суд-медицинаның күрүне Эртем-Шинчилел институдунуң улуг эртем ажылдакчызы **П. С. Семеновскийни**, ССРЭ-ниң Кадык камгалалының Улус Комиссариадының суд-медицинаның Күрүне Эртем-Шинчилел институдунуң эртем ажылдакчызы доцент **М. Д. Швайкованы** болгаш фронтунуң кол паталогу медицина албанының майору профессор **Д. Н. Выропаевти** киириштирген.

Смоленск хоорайны хостаанының соонда дораан-на 1943 чылдың сентябрь 26-да аңаа барган болгаш немецтериниң бүгү үүлгеткен хоралыг чоруунуң байдалының баштайгы өөренип көрүүшкүнүн болгаш истелге хыналдазын чоруткан Күрүнениң Онза Комиссиязының кежигүнү академик **Н. Н. Бурденконуң**, оон ажылдакчыларының болгаш суд-медицина эксперттериниң киирип келгени делгеренгей материалы Тускай Комиссияның эргезинге турган.

Туттурган поляктарны немец фашистер боолап өлүргеш хөөп каан хөөрлер Витебск машина оруунуң уу-биле алырга Смоленск хоорайдан 15 километр черде Катыньның эзиминиң девискээринде, «Козьи Горы» деп адап турган черде, ол машина оруунуң Днепрже уунуң мурнуу-барыын талазында, ол оруктан 200 метр черде турганын Тускай Комиссия хынап көрген болгаш илередип тодаргайлаан.

Тускай Комиссияның айтыышкынын ёзугаар хөөрлерни Тускай Комиссияның болгаш суд-медицина эксперттериниң бүгү кежигүннери көрүп турда казып ужулган. Польша шериг хептерлиг хөй санныг өлген кижилериниң сөөктери хөөрлердеп тывылган. Суд-медицина эксперттериниң санаанын ёзугаар алырга өлген кижи сөөктериниң саны 11.000 чедип турар болган.

Хөөрлерден ужулган өлген кижи сөөктериниң болгаш оларга чораан, база хөөрлерден тывылган документилерниң, херечи будумелдериниң бүгү шинчилгезин болгаш истелгезин суд-медицина эксперттери кылып көрген.

Хөөрлерни казып уштуру болгаш өлген кижилер сөөктерин шинчиирибиле кады Тускай Комиссияның айтырганы ол черниң чурттакчылары болур дыка хөй херечилерниң өчүүбиле немец-фашистиг эжелекчилериниң үүлгеткен кем буруузунуң үези болгаш байдалы бүрүнү-биле илеретинип тодаргайлатынып турган.

Херечилерниң өчүктеринден мооң адааанда үүлдер тодаргайлатынып турар:

Катыньның эзими

Катыньның эзими болза, шаг төөгүден бээр Смоленскиниң чурттакчыларының байырлал хүннеринде дыштанылгазын эрттирер ынак чери болуп келген. Чоогунда турар чурттакчылар Катыньның эзиминге мал-маганын кадарар, боттарынга оттулар үүлдү оортан белеткеп алыр турган. Катынь эзиминче киреринге кандыгдаа хоругдалдар болгаш кызыгаарлаашкын туруп көрбээн.

Мырыңай дайын эгелегиже чедирле шак ындыг байдал Катыньның эзиминге туруп келген. 1941 чылдың чайынында-ла ол эзимге Чырыдыышкын страхованиезининиң кассазының ционер лагери туруп турган, ону үүгле 1941 чылдың июль айны сөөлзүредир дүжүрүп каан.

Смоленскини немец эжелекчилер эжелеп алган сөөлүнде Катынь эзиминге мырыңай сыр өске ёзу-чурум тургустунган. Эзимни күштелдирген таныылдар камгалап турар апарган; ол эзимче тускай эртирилге чокка кирген кижилерни ол-ла черинге аткылап кааптарын сагындырып турар бижимелдер элээн хөй черлерге тыптып келгилээн.

Катынь эзиминиң «Козьи Горы» деп адатынып турган кезээ, туттурган польша шериглериниң хөөрлери тывылгылаан 700 метр черден ынай Днепр ээринде чайлаг — Смоленскиниң НКВД Эргелелиниң дыштанылга бажыңы турган девискээр база шак ынчаар эн-не шыңгыы камгалалга турган. Ол дыштанылга черинге немецтер келген соонда «537 дугаар тудуг батальонунуң штабы» деп адатынып турган немец албан чери тургустунган.

Смоленск районунга турган туттурган польша шериглер

Смоленскини немец эжелекчилер эжелеп алгыже чедир областың барыын талакы районнарынга чазаглыг оруктун тудуушкунунга болгаш септелгезинге туттурган польша офицерлер болгаш солдаттар ажылдап турган дээрзин, Тускай Комиссия тодаргайлап доктааткан. Ол туттурган, польша шериглер тускай хевириниң, үш лагерьларинге тургулаазынар, оларны: лагерь № 1—ОН № 2—ОН болгаш № 3 — ОН деп адагылап турган, олар Смоленскиниң барыын талазынга 25-тен 45 километр девискээрге турганнар.

Херечилерниң өчүктеринден болгаш документилиг материалдар-биле тодаргайлап доктаатканы болза, дайын чорудулгазы эгелей берген, оон хараазы-биле лагерьлер өйшаанда көжүрүп алдынмайн барган болгаш туттурган польша шериглер база ол ышкаш лагерьниң камгалакчыларының болгаш ажылдакчыларының чамдыызы немецтерге туттура берген.

Күрүнениң айыыл чок чоруунун майору № 1—ОН лагерьниң начальниги турган **В. М. Ветошников** Тускай Комиссияның байысаалгазынга мынчаар өчээн:

«...Лагерьни узуткаарының дугайында дужаалды манап турган мен, ынчалза-даа Смоленск-биле харылзаа үстү берген. Ынчаар орта мен байдалды тодаргайлаар дээш чамдык ажылдакчылар-биле Смоленскиже чоруткан мен. Смоленскиге кээримге байдал-даа берге-ле турган. Оон мен туттурган польша шериглерни көжүрүп алыр вагоннар-биле лагерьни хандырып бээрин дилеп, Барыын-чүк демир-оруунуң Смоленск кезээниң начальниги эш **Ивановка** айтыыг турган Иванов вагоннар алырынга кордаан херээ чок деп харыылаан. Поляктарны чадаг чорудар дугайында чөпшээрел алыр дээш, Москва-биле харылзажырын база оралдажып көрген мен, ол база-ла болдунмайн барган.

Ол үеде немецтер Смоленскини лагерьден үзе кирипкеннер, туттурган польша шериглер болгаш лагерьге артып калган камгалакчылар канчап барганын билбес мен».

1941 чылдың июль айда Барыын-чүктүң демир-оруунуң Смоленск кезээниң начальнигиниң хүлээлгезин күүседип турган инженер **С. В. Ивановтуң** Тускай Комиссияга өчээни болза:

«Поляктарны көжүрер вагоннар алыр дээш, туттурган польша шериглер тургулаан лагерьлерниң администрация черлери мээң салбыымга айтыыг тургузуп кээп тургулааннар, ындыг-даа болза, биске хостуг вагоннар турбаан. Оон ынай, туттурган польша шериглериниң хөй нуруузу тургулаан Гусинонуң оруунче вагоннар чорудар дээрге, шыдатынмаа турган, үүге дээрге, ол орук боолаашкынга таваржы берген турган. Ынчаңгаш бистер лагерьларының администрация черлериниң дилеглерии күүседип шыдаваан бис. Оон ужурундан, туттурган польша шериглер Смоленск обласка артып калган».

Туттурган польша шериглериниң Смоленск облазында лагерьларга туруп турганын, ол поляктарны Смоленск чоогунга эжелелдиң баштайгы айларындан 1941 чылдың сентябрьга чедир көрүп турган хөй санныг херечилериниң өчүктери бадыткап турар.

Зеньково суурда эге школаның башкызы херечи **Мария Александровна Сашнева** болза, 1941 чылдың августа туттурган польша шериглериниң лагеринден дезип келген кижини Зеньково суурга бодунуң бажынынга тургузуп турганының дугайын Тускай Комиссияга чугаалаан.

«...Поляк болза, польша шеригниң формазын кедип алган чораан, 1940 — 41 чылдарның дургузунда таныылдарның хайгааралының адаанга орукка ажылдап турган туттурган польша шериглерни көрүп турган болгаш мен ону дораан-на таныып каан мен... Ол поляк шеригге келдиреринiң мурнунда Польшага эге школа башкызынга ажылдап турганындан сонуургай берген мен. Мен бодум башкы техникумун доозуп, башкы болур дээш белеткеним турганымдан оон-биле чугаалажы берген мен. Польшага башкы семинарын доосканын, оон соонда бир шериг школазынга өөренип турганын болгаш курлавырның подпоручниги дужаалдыг чораанын ол меңээ чугаалаан. Польша биле Германияның дайынының эгезинде-ле, ол чаалажып турар шеригге келдирген болгаш Брест-Литовскиге тура Кызыл Армияның кезектеринге туттурган... Чыл ажыг үениң дургузунда ол поляк Смоленск чоогунда лагерьге турган.

Немецтер келгеш польша лагерьни эжелеп алгаш, аңаа кадыг-дошкун ёзу-чурумну тургускан. Немецтер поляктарны кижилер деп санавайн, оларны кызып-кыйып, бастып-дорамчылап турганнар. Кандыг-даа кем-буруу чокка поляктарны боолап каар турган таварылгалар тургулаан. Ынчап баарда ол дезип үнер деп шиитпирлеп алган. Ол бодунуң дугайын чугаалавышаан, оон кадайының база башкы ажылындаазын ийи акыларының база ийи херээжен дунмаларының дугайын чугаалаан...»

Дараазында хүн үнүп чоруурда поляк бодунуң фамилиязын адап бээрге, **Сашнева** номга бижип алган. Тускай Комиссияга **Сашневаның** көргүскени Ягодовскийниң «Бойдус эртеминиң талазы-биле практиктиг кичээлдер» деп номнуң сөөлгү арнында мынчаар бижип каан болган:

«Юзеф Лоек болгаш Софья. Замостье хоорай, Огород кудумчузу, бажың № 25».

Немецтериниң чарлап аскан № 3796 данзызын ёзугаар алырга, лейтенант Юзеф **Лоек** 1940 чылдың чазынында Катынь эзимде «Козьи Горы» деп черге боолаадып каан болуп турар.

Мынчангаш, немец медеглелди ёзугаар алырга, аңаа башкы Сашневаның ужуражырының мурнунда чыл бурунгаар Юзеф **Лоек** боолаадып каган болуп турар.

Катыньның көдээ Совединиң «Красная Заря» колхозунуң тараачыны херечи **Н. В. Даниленковтуң** өчээни болза:

«15—20 кижилерлиг бөлүктер болуп үстүп алгаш орукка ажылдап турган поляктарга 1941 чылдың август—сентябрь айларда, немецтер чедип келгенде ужурашкан мен».

Херечилер: Борок суурнуң даргазы чораан—**Солдатенков**, Смоленскиниң эмчизи — **А. С. Колачев**, шажынчы—**А. П. Оглоблин**, орук мастери — **Т. И. Сергеев**, инженер — **П. А. Смирягин**, Смоленскиниң чурттакчызы—**А. М. Московская**, Борок суурда колхоз даргазы—**А. М. Алексесов**, суг-дамчыдылгазының техниги — **И. В. Куцев**, шажынчы — **В. П. Городецкий**, бухгалтер — **А. Т. Базекина**, башкы—**Е. Н. Петрова**, Гнездово станциязының дежурныы—**И. В. Савватеев** болгаш өскелер-даа шак ындыг өчүктерни бергилээн.

Туттурган польша шериглерни аглап турганы

1941 чылдың күзүнүнде Смоленск районнарынга туттурган поляк шериглериниң бар турганын лагерьлерден дургуннап үнген бо туттурган шериглерни немецтериниң аглап турганының хөй санныг фактылары бадыткап турар.

Херечи, бызаңчы **И. М. Картошкиниң** өчээни болза:

«1941 чылдың күзүнүнде немецтер туттурган поляк шериглерни үүгле эзим иштинге дилеп чоруп турган эвес, харын суурларга чорудуп турган дүнеки дилээшкинге полицияны база киириштирип турганнар».

Новые Батеки суурнуң даргазы турган **М. Д. Захаровтуң** өчээни болза: 1941 чылдың күзүнүнде немецтер туттурган польша шериглерни дилеп тывары-биле суурларның болгаш эзимнериниң иштин күштелиишкиннии-биле «быттап» чоруп турганнар.

«Красная Заря» колхозтуң тараачыны херечи **Н. В. Даниленковтуң** өчээни болза:

«Хоругдалдан дургуннап үнген туттурган польша шериглерни дилеп тывары-биле тускай аглап тудар чорукту маңаа чорудуп турган. Шак ындыг үжеп-чиндиир чорук мээң бажыңымга ийи, азы үш катап болган үүве. Бир үжеп-чиндиишкиниң соонда бистиң суурувуста кымны дилеп турарыл деп старост Константин **Сергеевтен** айтырдым. **Сергеевтиң** чугаалааны болза, лагерьден дургуннап үнген туттурган поляк шериглерни бистиң суурувуста чажырып турар төлээде, бүгү бажыңнарны ылгал чокка үжеп чиндээн турар ужурлуг деп немец коментатурадан дужаал келген. Элээн үе эрткен соонда үжеп-чиндиир чорук соксаан».

Херечи, колхозчу **Т. Е. Фатьковтуң** өчээни болза:

«Туттурган польша шериглерни дилеп тывар талазы-биле аглаашкынны каш-даа катап чоруткан. Ол болза, 1941 чылдың август—сентябрьде болган үүве. 1941 чылдың сентябрьден соңгаар ындыг аглаашкыннар соксаан болгаш оон ынай туттурган польша шериглерни кым-даа көрбээн».

(Уланчылыг).

Херээжен кадрларны депшидери болгаш кижизидери

★ ★ ★

К. АЛИЕВА,
Туркменистанның КП(б) ТК-ның секретары

★ ★ ★

«Совет эрге-чагырганың эгелээн херээнге бүгү Россияда муң-муң херээженнериң орнунга миллион-миллион херээженнер киржир болза, ол херек үгле ынчан бурунгаар шимчетинген туруп болур. Социалистиг тургузуушкуннуң херээ ынчан быжыглатынган турарына бүзүрээр бис. Помещиктер болгаш капиталистер чокка-даа чурттап, ээлеп болурун ажылчы чоннар ынчаарда бүзүредип шыдаар. Россияга социалистиг тургузуушкун болза, еске чурттарда даштыкы болгаш Россияның иштинде кандыг-даа дайзыннар Совет Республикага коргунчуг эвес кылдыр шак ынчаар быжыг турар» деп Владимир Ильич Ленин совет эрге-чагырганың баштайгы үезинде-ле чугаалаан.

Херээженнерни эрге талазы-биле ыызыгаарлаар чоруктуу совет эрге-чагырга узуткаан болгаш күрүне, ажыл-агый, культур болгаш хөй-ниити политиктиг амыдыралдың бүгү адырларына эр кижи-биле деңгеени херээженнерге тывыскан. Большевик партия херээжен ажылышчини сагыш-сеткил талазы-биле көдүрүп, ооң улуг күжүн оттурган. Бистиң чуртувустуң ажыл-агый болгаш культур тургузуушкунунда херээженнер кайгамчыктыг чедиишкиннерни чедип ап шыдавайн баар ийикпе, азы оларның чедишкиннерин совет улус, чазак болгаш партия үнелеп көрбейн баар ындыг адырлар чок. Бо чорук, ылангыя, шаанда хаанныг Россияның бир чыъдып калган кыдыг кызыгаар чери турган бистиң Туркмен республиканың чижээнден көскү.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының мурнунда туркмен-херээжен эң-не аар-берге амыдыралга кызатырган, бүгү политиктиг болгаш экономнуг эргелерин казытырган чораан. Туркмен херээженни садып-даа, орнап-даа болур анаа бир үүл кылдыр санап турган феодалдарның болгаш байларның адаттың болгаш шериаттың араатанзыг хоойлуларын ёзугаар херээженни хилинчектеп болгаш бастып турган. Билиг, эртем болгаш культураже орук туркмен херээженнерге шуут чок турган.

Совет тургузугнуң үезинде туркмен улустуң кыстары боттарының салым-чолунуң бүрүн эргелиг ээлери апарганнар. Олар коммунистиг тургузуушкунда эр улус-биле бир дөмей идепкейлиг киржип турарлар. Мун-муң туркмен херээженнер техниканы болгаш күш-ажылдың мурнакчы методтарын шингээдип ап, үлетпүрүүн, транспорттуң болгаш харылзаанның бүдүрүлгелеринде чедиишкинниг ажылдап турарлар. Республиканың көдээ ажыл-агыйында улуг күш херээженнер апарган. Бедик дүжүт дээш, ниитиниң мал ажылынын көдүрлүүшкүү дээш олар кызымакай ажылдап турарлар. Туркмен херээжен Кол Туркмен канал тудуунуң идепкейлиг киржикчизи болуп турар. Туркмениянның хөвенчилериниң чайыннанчак күш-ажылын демдеглээш, совет чазак болза, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырының адын үжен хире херээжен колхозчуларга тывыскан. Үүс-үүс херээженнер орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаткылаан.

Улус чырыдыышкынының, эртемниң, литератураның болгаш уран-үүлдүң ажылында ажылдап турар алдарлыг патриотчуларның саны дыка хөй. Муң ажыг туркмен херээженнер школаларда башкылар болуп ажылдап турарлар. Хөй-хөй херээженнер медицина, төөгү, филология, биология болгаш чер-минералогия эртемнериниң талазы-биле эртем диссертацияларын камгалап алганнар.

Херээжен ажылчы чоннарның бүдүрүлгечи болгаш политиктиг идепкейин бүгү хемчеглер-биле белитпишаан, республиканың партия организациязы болза, партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш ажыл-агый органнарында харыысалгалыг албаннарже оларны депшидериниң дугайында улуг сагыш салып турар. Хөй-хөй херээженнер партия обкомнарының, хооркомнарының болгаш райкомнарының секретарларында сонгутургулаан. Чижээ, Чарджоу области он бир херээженнер партия хооркомнарының болгаш обкомнарының секретарылары болуп ажылдап турарлар. Херээженнериң ортузунда министрлер болгаш министрлериң оралакчылары, район болгаш область Сөөттериниң үүскомнарының удуртукчу ажылдакчылары бар. Туркмен херээжен Таган Бабаева болза, Ашхабад үүскомнуң даргазынга сонгутурган. Өске бүгү үүскомнарда даргаларның оралакчыларында херээжен туркменнер ажылдап турарлар.

Колхоз удуртукчулары херээженнериң хүрээлеңи оиза көскүзү-биле өзүп турар. Он муң хире херээжен колхозчулар колхоз бүдүрүлгезиниң эң-не янзы-бүрү адырларында удуртур албаннарже депшитирген. Херээженнер баштаан дыка хөй колхозтар хөвең үнүжүнүң болгаш өске-даа культураларның дүжүдүн бедидер, ниитиниң мал ажылын хөгжүдер талазы-биле улуг чедиишкиннерни чедип ап шыдааннар.

Чемен Джумаева бодун эки удуртукчу кылдыр көргүскен, Джумаева Чарджоу районнуң Ленин аттыг колхозун ам он чыл дургузунда халашпайн даргалап келген. Мурнунда хожудан каап турган колхоз ам республикада эң эки колхозтарның бирээзи апарган, Чемен Джумаева ажылды шак ынчаар башкарган. Эш Джумаеваның күш-ажылы чазактың бедик шаңналдары-биле демдеглетинген. Ол ышкаш колхоз даргалары Амантач Шихалиева, Огульораз Маммыкова болгаш өскелердаа организакчы улуг арга-мергежилдерин көргүскеннер.

Улус ажыл-агыйын болгаш культураны улам ыңай хөгжүдериниң база быжыглаарының сорулгалары болза, бүдүрүлгеже болгаш хөй-ниитиниң идепкейлиг амыдыралынче херээженнерни хандыктырар дугайында сагыш салыышкынны күштелдиреринде партия организациялары-ндан негеп турар. Партия организациялары болза, херээженнерни удуртур ажылдарже дидим болгаш шиитпирлии-биле депшидер хүлээлгелиг.

Совет эрге-чагырганың мурнунда үжүглеп бижиир безин чангыс-даа херээжен туркмен чок турган чер болур бистиң республикавыстың байдалдарында школалар болгаш дээди өөредилге черлеринге кыстарның билиг чедип алыры улуг ужурдузалыг. Республиканың партия организациязы болза, школаларның болгаш дээди өөредилге черлериниң ажыл чорудулгазын экижидер дугайында доктаамал сагыш салып, туркмен кыстарны өөредилгеже калбаа-биле хандыдарын кызымаккай чедип ап турар.

Туркменистанның КП(б) ТК-зының бюрозу элээн хөй доктаалдарны үндүрүп, ол доктаалдарда херээжен аныяктарның өөредилге-билиин экижидер талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылгылаан. Чеди чыл болгаш ортумак школаларның калбак четкизи-биле кады республиканың область төптериниң бүрүзүнде херээженнериң интернаттыг ортумак школаларын, а район төптеринде ортумак школаларның чакында—херээженнериң интернаттыг класстарын тургускулаан. Херээжен аныяктарның эртем биилиин экижидериниң айтырыгларын партия болгаш комсомол организацияларынга, колхозчуларның хуралдарынга калбаа-биле чугаалажып турган. Бүгүниити өөредилге дугайында хоойлуну, улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга кадрлар белеткээриниң сорулгаларын агитаторлар чер болганга тайылбырлап турганнар.

Партия организацияларының чоруткан ажылдары көскү түннелдерлиг болган. Школаларның өрү класстарында, ортумак болгаш дээди өөредилге черлеринде өөренип турар аныяк ургларның саны сөөлгү үш чылдарның дургузунда үш катап улгаткан. Ортумак школаларның кижизиткен кыстарының дыка хөйү Москва, Ленинград болгаш чурттуң өске-даа хоорайларынче өөренип чоруткан. Туркмениянның күрүне университединиң ажытынганы-биле холбаштыр херээженнериң ортузундан бедик квалификациялыг кадрларны белеткээриниң чаа-чаа үлуг аргалары республикада тургустунган.

Сөөлгү үеде Туркменистанның КП(б) ТК-зы болгаш партия обкомнары партия болгаш совет органнарга удуртукчу херээжен кадрларны белеткээрин улам күштелдирип турар. Республиканың партия школазынга херээженнерни өөредиринче улуг кичээнгейни салып турар.

Херээжен кадрларны кижизидериниң талазы-биле партия организацияларының практиказында оиза черни колхозтарда, совхозтарда, үлетпүрүүн, транспорттуң болгаш харылзааның бүдүрүлгелеринде, албан черлеринде тургустунгулаан херээженнер чөвүлелдериниң ажылы эжелеп турар. Херээженнер чөвүлелдеринде идепкейлиг хөй-ниитичилериниң хөй санныг кадрларын кижизидип турар. Сагар-Чагинский районнуң «Шалтык» деп артелинге херээжен колхозчу Амандурсун Мередова баштайгы үезинде херээженнер чөвүлелиниң даргазы турган, анаа элээн үе дургузунда ажылдааш, Мередова колхоз даргазынга сонгутурган. Оон соонда район Совединиң үүскомунуң даргазының оралакчызынга сонгутурган. Ам Мередова —ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады.

Херээженнер чөвүлелдериниң ажыл чорудулгазында кол үүл болза, херээженнериң күш-ажылчы идепкейин бедидер, күрүне планнарын күүседир болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышче оларны хаара тудар талазы-биле партия организацияларынга, бүдүрүлгелер болгаш колхозтар удуртукчуларынга дузалаары болур. Херээженнер чөвүлелдериниң активчилери болза, херээженнериң күш-ажылының дугайында, иениң болгаш чаш ургларның кадыың камгалаар дугайында совет хоойлуну сагыырының камгалалында турарлар.

Херээженнер чөвүлелдериниң ажыл чорудулгазын партия организациялары хүн-бүрү башкарып турар. Бичии ургларның албан черлерин организастааш талазы-биле улуг ажылды херээженнер чөвүлелдери партия организацияларының инициативазы-биле чоруткулаан. Ооң түннелинде ургларның албан черлери республиканың барык бүгү колхозтарында тургустунгулаан, бөжуур херээженнерге дузалаар албан черлериниң четкизи калбарган.

Херээженнер чөвүлелдерин удуртурунуң методтарын партия организациялары хүн-бүрү экижидип турар. Партия райкомнарының болгаш хооркомнарының чанынга херээженнер чөвүлелдериниң ажылдакчыларының семинарларын доктаамал чыылдырып турар чорук бо херек талазы-биле улуг рольду ойнаан. Ол семинарларга ажыл-агый болгаш культур тургузуушкунуңуң талазы-биле ээлчеглиг сорулгаларның дугайында политиктиг илеткелдерни номчуп, дуржулга солчуушкунун организастап турар.

Хөй-хөй партия организациялары херээженнер активиниң районнар хуралдарын үргүлүү чыылдырып турар апарган. Политшкола болгаш ажыл-агый сорулгаларын таныжып көөрүнче херээженнерни хандыктырып, херээжен активчини харыысалгалыг болур чорукка болгаш ажылды күрүне байдалы-биле көөр чорукка кижизидер талазы-биле партия организацияларынга ол хуралдар дузалап турар.

Бис херээженнер ортузунга ажылды партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларының ажылчы чоннар ортузунда чорудуп турар ниити ажылындан башкыландырбайн турар бис. Партия комитеттери болза, колхозтарда болгаш бүдүрүлгелерде чорудуп турар политмассалыг болгаш ажыл-агый хемчеглеринге херээженнерни киириштиреринче үүткүп турар. Оон-биле кады партияның удуртур органнары партияның эге организацияларынга даянып, херээженнериң политиктиг кижизидилгезинге оларның ролюн болгаш харыысалгазын бедидип, херээженнер ортузунга чорудар ажылчүгле херээженнер килдистеринче чая кагдынмазын чедип ап турар.

Херээжен кадрларны хүн-бүрү өстүрери болгаш кижизидери—ол дээрге, хамыктың мурнунда марксизм-ленинизмниң үндезиннерин шиңгээдип алыр талазы-биле оларга дузалаары болур. Херээжен активчилериниң политиктиг кижизидилгезин хүн-бүрү экижидип, оларны партия өөредилгезинче калбаа-биле хаара тудар дээш партия райкомнары болгаш обкомнары бүгү хемчеглерни чорудуп турарлар. Чижээ, Чарджоу районда бо өөредилге чылында партия болгаш комсомол чырыдыышкынының четкизинде 339, а Фараб районда—248 херээжен туркменнер кичээлдеп турар. Үүс-үүс херээженнер большевик партияның төөгүзүн, В. И. Ленин болгаш И. В. Сталинның биографияларын бот кичээл-биле өөренип турарлар. Хөй-хөй колхозчу херээженнер, ажылдакчылар болгаш интеллигентилер полит-массалыг ажылдарда идепкейлиг киржип турар, олар агитаторлар, лекторлар болгаш илеткелчилер болуп турарлар.

Национал херээжен кадрларны белеткээриниң сорулгазын күүседирде хөй ажылдарны кылыры бистен негетинип турар. Хамыктың мурнунда херээженнерни кижизидер болгаш оларны удуртур органнарже депшидер талазы-биле ажылда бар четпестерни туюлунга чедир чок кылыры, херээженнериң чогаадыкчы күжүнге партияның чамдык ажылдакчыларының бүзүревес чоруун узуткаары эргежок чугула. Мергежилдиг аныяк херээжен активчилерни удуртур ажылче депшидип турган, үндезин чок коргуушкунун көргүзер ындыг партия комитеттери бисте ам-даа бар.

Чижек кылдыр Ташауз областың Калинин районун ап көрээлинер. Ол—хөвең тарып турар улуг район болур. Ол районда ажылдап шыдаар бүгү колхозчуларның чартык ажыг кезии херээженнер. Ынчалзадаа, районда колхоз даргазының база даргазының оралакчызының, ферма эргелекчилериниң албанында чаңгыс-даа херээжен чок. Херээжен кадрларны өстүрериниң болгаш кижизидериниң айтырыгларын партияның Мары обкому четпес шиитпирлеп турар. Мары области партия, совет болгаш ажыл-агыйның удуртур ажылдарында херээженнер эвээш.

Херээженнерни удуртур ажылдарже депшиткеш, чамдык партия организациялары депшитиргеннерге доктаамал дузаламчы хереглетинип турарын уттуп турар. Чижээ, Марының партия хооркому чоокта чаа комсомолчу уруг эш Халлыеваны комсомол хооркомунуң секретарының албанынга сүмелээн. Баштайгы үеде аныяк ажылдакчының ажылы башкарылбайн турган. Ынчалза-даа эш Халлыевага дуза көргүзериниң орнунга партия хооркому ону ажылдан хостаар дугайында айтырыг тургускан.

Республиканың министерстволары, ылаңгыя чиик болгаш аъш-чем үлетпүрлериниң, хөвең болгаш көдээ ажыл-агый министерстволары херээжен кадрларны белеткээр талазы-биле мырыңай четпес ажылдап турар.

Херээжен аныяктарны өөредилгеге киирер талазы-биле база улуг четпестер бар. Элээн хөй школалар болгаш өөредилге черлери туркмен ургларны өөредилгеже чыырының планын күүсетпейн турарлар. Өөреникчилер чаңгыс класска ийи чылда катап олурар чоруктар дыка хөй. Чеди болгаш он класстарны дооскан хөй ургларны ортумак болгаш дээди өөредилге черлеринге өөредилгезин уламчылаарынче партияның чамдык организациялары сагыш салбайн турар. Бо талазы-биле Ашхабад болгаш Бахарден районнарда байдал онза чедимче чок.

Партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылды экижитпишаан, республиканың партия организациялары болза, херээженер активиниң кижизидилгезинин деңнелин көдүрүп, коммунизмни тургузары дээш идепкейлиг демиселче туркмен херээженнериң чаа-чаа массаларын киирер.

ТЕАТР

ӨӨРҮШКҮЛҮГ АМЫДЫРАЛ ДУГАЙЫНДА ШИИ

Бистиң чуртувуста күш-ажыл болза, алдар болгаш хүндүлелдиң, база маадырлыг чоруктуң херээ болуп турар. Ынчаңгаш күш-ажылчы кижи болза, чечен-чогаалдарның кол маадыры болуп, а күш-ажылдың мурнакчы методтары дээш демисел оларның кол уткалары болуп турар.

Областың национал театрының көргүскени Н. Дьконовтуң «Өнчүлүг куда» деп комедиязы (катырынчыг шиизи) болза, совет чечен-чогаал литературазының шак ол кол темазындан ыракта-даа ышкаш сагындырар. Куда-биле социалистиг күш-ажылдың сорулгаларының аразында кандыг харылзаа барыл ынчаңгаш? Комедияның автору бистиң ёзулуг амыдыралывыстың үнүн кичээп дыннааш, колхозчу суурнуң амыдыралынче хандыр ылавылап көрген-дир, оортан үстүнде салган айтырыгга харыыны амыдырал бодула берипкен. Шии болза, хуунуң сонуургалдары хөй-ниитинии-биле канчаар дүгжүп турарын, эштиң эпнайырал талазы-биле бодалгалары хөй-ниитинии-биле канчаар чоок болгаш сырый катыжып турарын, амыдыралга чаа чаңчылдарның канчаар төрүтүнүп турарын көргүзүп турар.

Шииде куда дугайында чугаа чоруп турар. «Заря» колхозтуң бригадири Максим кожазында «Искра» колхозтуң бригадири Ольганы кадайланыр деп турар. Үүс-үүс чылдарда болуп келгилээн чаңчылдың чурумун ёзугаар кудалаашкын чоруп турар, уруг бодунуң төпшээрелин бергендаа, хамык-ла чүве анаа-ла экизибиле доостур ышкаш сагындырар.

Ынчалзажок комедияның көргүзүп турары колдуг удурланышкак харылзаалар үгле чап чаа-ла нарыыдап эгелээр. Ол колхозтар аразында чарыштыг, ынчаңгаш Авдей ирейге, база «Искра» колхозтуң бригадиринге, куда дүжүрери ышкаш шак ындыг өөрүшкүлүг болуушкунну, чарышка алган хүлээлгелерни бедидеринге ажыглаар деп аас-кежиктиг бодалдар оларның бажынга кире хонгулап кээр. Алган хүлээлгелерни бедидери—ол оол биле уругга бээр совет өнчү болуп турар. Авдейниң үндүрген саналын ёзугаар социалистиг хүлээлгелерни бедидери, оларны боттандырары дээш демисел шииниң киржикчилериниң аразынга хайныгып үнер. Хөй ниитиниң херээнге амы-хуунуң сонуургалдары катыжып, аныяктар болза, чыъдып калган хожудангай хөөннүг кырган колхозчуларны, оларның эрги чаңчылдарын хайыра чок шүгүмчүлеп турарлар. Шак оон хайныгып үнгүлээн чидигленишкиннер Максим биле Ольганы бактажырынга чедирер часкан. Ынчалзажок ниитиниң сонуургалдарынга болгаш чүткүлдеринге чагырткан ниити сонуургал, шииниң маадырлары боттарының аажы-чаңында чамдык четпестерни ажып тиилээринге дузалаар. Ол аразында куданың хүнү чедип келир,—ынчаңгаш аныяктар: оол биле уруг улуг өнчүнү алганнар, ол дээрге оларның манавайн-даа турганы улуг өнчү болган: колхозтар хүлээлгелерин эрестиг күүсеткеннер.

Бистиң чонувус эрес-чоргаар болгаш омак-өөрүшкүлүг уран-чүүлге ынак. Н. Дьяконовтуң шиизи болза, улус чонга тааржыр кылдыр чечен болгаш дириг дыл-биле бижитинген, совет кижилериниң чечен-чогаал талазы-биле негелдезин харыылап турар. Ында колхозчу амыдыралдың хөгжүлдези, бо хүннүң чурумалдары келир үениң даартагызын, коммунизмче, ооң чырык бедиинче бар чыдар шапкын шимчээшкинин чуруп көргүскен.

Шииниң кол киржикчизи «Искра» колхозтуң бригадири Ольга болуп турар. Ол болза, хостуг чоргаар, шиитпирлиг кыс. Бодунуң бүгү аныяк хайныышкынныг күжүн колхозчу бүдүрүлгеге бүрүнү-биле берип турар. Ольга совет агрономиянның чаартыкчы күжүнге ылап бүзүрээн, колхозчу бүдүрүлгеге эртемниң чедиишкиннерин тоовас кижилерни бодунуң дайзыннары кылдыр көөр чыгыы апарган туруп турар. Шак оортан, Ольга биле Максимниң аразындан дүрбүүшкүн үнер, чүге дээрге, Максим агрономнуң негелдезин чедир үнелевейн турар. Артист Мозгунова ол рольду шын дамчыткан, ол уругнуң чүткүлдүүн, ажык болгаш ак-сеткилдиин, бодунуң кады ажылдап турар эш-өөрүнге харылзаазын болгаш Максимге ынакшылдыын эки көргүскен.

Колхозчу тургузугнуң мурнакчы аныяк салгакчылары-биле кады үр чылдарда хөйну көрүп чурттап келген бригадир Авдей Спиридонович чурттап көрбээни үүлден коргуп чораан. Ынчалзажок ол колхозка кирип алгаш, социалистиг күш-ажылдың хостуг өөрүшкүзүн көрүп, мурнакчы эртемниң чогаадыкчы күштеринге бүзүрээн. Шак оортан чаа амыдыралдың идепкейлиг киржикчизи болу берген. Ол рольду артист Каюков эки ойнаан, актёрнуң сөс бүрүзү болгаш шимчээшкиннери тааржып турган. Авдей болза колхозчуларны оол биле уругга өнчүнү социалистиг чарыштың хүлээлгелерин бедитпишаан, оортан алган улуг дүжүт-биле өнчүнү бээр деп бүзүредип, бедик дүжүттү соңгу-чүктүң чемиш талазы-биле хирелиг черинге-даа чедип ап болурун бүзүредип турар болгаш ол болдунган-даа, Ол бодунуң аныяк казынын ийиги удаа чурттаан кижи болуп турар. Авдей эрги хөөннерден чарлыксавас чамдык колхозчуларны шоодар.

Колхозтуң дээре кижилериниң сагыш-сеткилиниң бедик байлактарын чамдык Лукерья Похлебкина ышкаш кижилер хууда сонуургалдарын чедип алыр дээн бодалдары-биле чардыктырып турар. Лукерья ак-сеткилдиг колхозчу күш-ажылдан дашкаарлап, садыг-биле тывыш чедип алырын болгаш көзер-биле төлгелээрин артык көрүп турар. Ол рольду күүседирин артист Заславскаяга дааскан турган. Ол ону экидаа күүсеткен. Боду ажыл кылып шыдаар кадык шыырак, ынчалзажок эрги артыышкыннарга алзып чоруур херээжен кижиниң дүрзү хевирин артист эки көргүскен.

Ольга, Авдей, «Заря» болгаш «Искра» колхозтарның даргалары боттарының бүгү-ле бодалдары-биле болгаш өөрүшкүлери-биле, база сезиктиг болган үүлдери-биле партия бюрозунуң секретары Александр Муравьевка чедип турар. Муравьев — агроном кижи, ол партийжи удуртулганы боттандырбышаан, агрономияның билиишкиннерин нептередип турары-биле ооң ролю дыка бедээн. Ындыг турбуже, ооң ролюн автор чедимче чок бижээн, ону артист Малышев эки эвес ойнааны-биле улам-на кудулаан. «Өнчүлүг куда» деп шии болза, ниитизи-биле көрүкчүлерни өөрткен. Шииниң ойнакчылары болгаш тургузукчузу Н. В. Стаховский олар өөрүшкүлүг амыдыралды чугаалап турар эки шиини көргүскеннер. База бир үнелиг үүл болза, шииде кол киржикчилерден-даа өске хөй янзының кижилериниң овур-хевирлери көстүп эртип турары болур. Ыраажы болгаш эдер-хааржак ойнакчызы колхозчу Николай Курочкин шак ындыг, ооң хөглүг, арай доңгузумаар хевирин артист Маскатулин эки ойнаан. Шак ындыг рольдарга: «Искра» колхозтуң даргазы Василиса Степановна, (ооң ролюнда артист М. Теплова,) ооң уруу Галя—артист Рыбалкова, херээжен колхозчу Люба артист (Ханашевич) олар хамааржырлар.

Балетмейстер А. Нефедованың тургусканы массалыг сценалар, ылаңгыя танцы аймаа база эки. Чурукчу Базлов культура бажынының кызыы ханазынга колхозтарның делгем шөлдерин билип алырының аргазын тыпкан чурумалды тургускан.

«Шии театрларының репертуарының болгаш ону экижидер хемчеглериниң дугайында» ВКП(б) ТК-ның доктаалы болза, бистиң театрларывыс совет кижилериниң маадырлыг ажыл-херектерин, коммунизмниң тургузукчуларын көргүзүп турарын негээн болгай. Ол негелдени харыылап турар шиини ам чаа-ла, кышкы сезон сөөлзүреп бар чорда, февральда кээп көргүзүп турары болза, театрның четпес ажылы болуру чугаажок. Сезон доостурунуң бетинде эки шиилерни бистиң театрывыс ам-даа көргүзерин идегээр бис.

Д. ПРЕСС.

ДЕПУТАТТЫҢ СОҢГУКЧУЛАР МУРНУНГА ОТЧЁДУ

Сүт-Хөл район Совединиң депутады, ол районда Жданов аттыг колхозтуң даргазы эш Хакпаанак бодунуң сонгутурган округунуң сонгукчуларынга чоокта чаа отчёдун кылган. Анаа 60 хире сонгукчулар олурушкан.

Областың ажыл-агыйының социалистиг чаартылгазы-биле кады Сүт-Хөл районнуң ажыл-агыйы шапкыны-биле сайзырап, чурттакчы чоннуң культуразы, материалдыг байдалы өзүп турарын, база Сүт-Хөл районда колхоз тургузуушкунунуң чедиишкинниг чоруп турарын эш Хакпаанак демдеглевишаан бодунуң даргалап турары колхозун организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаар дээш ап турар хемчеглерин чугаалаан.

Дараазында санал берген Бышкак-кара, Өлзей, Акыс болгаш өскеда сонгукчулар эш Хакпаанак сонгукчуларның идегелин чүгээр күүседип турарын чугаалааннар.

Ындыг болза-даа депутат эш Хакпаанактың ажыл чорудулгазында ам-даа улуг четпестер бар деп чүвени сонгукчулар илередип шүгүмчүлээн. Оон даргалап турары колхозунуң тудуг планы ыракта чедир күүсетинмээн. 1951 чылдың чайынында колхоз тараазының ажаалгазы четпес болган, ынчаңгаш чамдык черлерге тарааның дүжүду кончуг багай болган.

Колхоз бо чылдың часкы тарылгазынга четпес белеткеиип турар, үрезин уруушкунунуң планы күүсетинмээн болгаш үрезин арыглаашкыны чорувайн турар.

Оон ыңай эш Хакпаанак ажылчы чоннарның негелде хомудалын харыылаарынче эки кичээнгей салбайн турарын болгаш партияның, Советтин үстүкү органнарының доктаал шиитпирлерин ажылчы чоннарга таныштырып, оларны күүседиринче ажылчы чоннарны четпес мобилизастап турарын сонгукчулар шүгүмчүлээн.

Сонгукчуларның үстүнде шүгүмчүлелдиг саналдарын моон сонгаар боттандырарын эш Хакпаанак хүлээнип алган.

Х. БОРБАЙ-ООЛ.
Н. ЧЫРТАКПАН.

Өөредилгени ара соксадып болбас

Чөөн-Хемчик районнуң Хөндергей сумузунда «Кызыл тараачын» колхозка 1951 чылдың декабрьда агрозоотехниктиг курстуң өөредилгезин эгелээн. Баштайгы үеде өөредилге элээн организастыг чоруп турган.

Ам 1952 чылдың февральдан эгелээш өөредилге шуут соксаан, а программада айыткан өөренир үүлдер канчанмаан-даа. Өөредилгени улам экижидериниң улуу, харын чүну бодааш ара соксадып каан дугайында тодаргай тайылбырны бээрин партия эге организациязындан болгаш колхоз баштаар черден колхозчулар негеп турар.

В. САНЧИ.

Школаже бүгү-ниитиниң кичээнгейин салыр

Улуг-Хем районнуң Хайыраканда Мичурин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннериниң уруглары өөренип турар эге школа бар. Ол школа 1951—52 өөредилге чылынга эки эвес белеткелдиг ужурашкан. Чүл дизе, өөредилге чылының дургузунда ук школага 500 кубометр одаар ыяш белеткээр планныг тургаш ол ыяшты мүн-не чер болганда алаактарда белеткээн аттыг болган. Ынчалза-даа, ооң иштинден чүгле 100 кубометр ыяшты школа чанынче сөөртүп алган боордан башка, алаактарда арткан 400 кубометр ыяшты Улуг-Хем райпозу дөгерезин машина-биле дажыглап алгаш барган.

Ам школаның одаар ыяжы шагдала доозулган. Одаар ыяш чок болган ужурунда өөредилге үстүр чорукка таваржып турар. Бир-тээ ындыг чүве болганда ол школаның башкылары боттары ыяштаар чорукка таваржып турар. Ооң аңгыда школа башкыларын чурттаар бажыңнар-биле база хандырбаан. Олар колхозчуларның хууда бажыннарында чурттап турар. Бо бүгү байдалдар школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажылынга дыка моондактыг болуп турар.

Ол школа ындыг чедимче чок байдалдарга таваржып, одаар ыяш үстүп, башкылар болгаш школа ажылчыннары чурттаар бажыңнар чок туруп турунда суму соведениң даргазы Сундуй-оол, колхоз баштаар черениң даргазы Дамбар, районнуң улус өөредилге килдизиниң эргелекчизи Клюшин олар чогуур хемчег албайн турар чорук октаа таарышпас.

Ынчангаш ол школаны чоокку хүнер иштинде четчир санныг одаар ыяш-биле хандырар болгаш башкыларның чуртталга байдалын экижидер талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни алыры онза негетинип турар.

Х. ТЕМБИРЕЛ.

Өвүр районнуң колхозтарында

Өвүр районнуң колхозтары бо чылдың тудуунга хереглээри-биле 25 муң ажыг тудуг материалдары белеткээр планныг. Ам херек кырында 20 муң хире чудукту кезип белеткээн болгаш сөөртүлге ажылы чоруп турар.

Дус-Даг сумуда «Торгалыг» колхоз ыяш кезип белеткезе чогуур планын күүсеткен болгаш ам сөөртүп турар. Сөөртүлге ажылында чээрби аттыг кижи ажылдап турар. «Коммунизмче орук» көдээ ажылагый артели 4200 чудуктарны кезип, 500 ажыг чудукту сөөртүп алган. Ол ышкаш районнуң өске-даа колхозтарында тудуг материалдары белеткээр ажылдар эки чоруп турар.

М. ЧАМБАЛ-ООЛ.

Улус демократиязының чурттарында

Февральда Москвага болгар улустуң уран-чүүлүнүң делгелгези ажыгынган. Ол делгелгенин залдарында 1500 көргүзүглерни салган, көргүзүглер болза, болгар улустуң XIX—XX чүс чылдардагы уран-чүүлүн болгаш 1944 чылдың сентябрь 9-та чуртту хостаанының соонда Болгарияның Улус Республиказынга ооң хөгжүлдезиниң дугайын көрүкчүлерге таныштырып турар. Делгелгеде хептер, сиилип даараан чүүлдер, пөстер, ыяштан чазап кылган чүүлдер, чепсектер болгаш амыдыралга ажыглаар херекселдер салдынган. Болгар улустуң улуг өңнүү эш Сталинның чуруун болгар хереженнер олбукта канчаар-даа аажок ураны-биле сиилип даарап каан. Өске-даа славян улустарның уран-чүүлү-биле сырый харылзаалыг уран-чүүлүнүң национал онза байдалын болгар улус камгалап, ону ол хевээр артырып ап шыдаан. Хостуг улустуң национал уран-чүүлү кайы-хире чечектелип сайзырааның делгелге көргүзүп турар. Ол делгелге болза, болгар-совет найыралдың, бүгү делегейге тайбың дээш демисежип турар улустарның найыралының бүзүлбас быжыының база бир бадыткалы болур.

Чурукта: делгелгенин бир залында.

Чуруу **В. Мастюков** биле **Э. Евзерихиннии.**

СЭТА-ның пресслишези.

Чехословакияның дээди школазының ажылдакчыларының конференциязы

ПРАГА. Февраль 26-да Брно хоорайга Чехословакияның дээди школазының болгаш эртем-шинчилел албан черлериниң ажылдакчыларының идеология айтырыгларына холбаштырган конференциязы болган. Конференцияны Праганың, Брнонуң болгаш Градец, Краловтуң элээн каш дээди өөредилге черлериниң инициативазы-биле чыгган. Конференцияның ажылында университеттерниң, дээди өөредилге черлериниң, эртемшинчилел институттарының 1000 хире ажылдакчылары киржип турар.

«Космополитизм, пролетар интернационализми болгаш социалистиг патриотизм дугайында» деп темалыг кол илеткелди информация болгаш культура министри Вацлав Копецкий кылган.

«Эртемде объективизмниң айыылдыының дугайында» политика болгаш социал эртемнериниң дээди школазының ректору профессор Ладислав Штолдуң илеткелин, дээди школа ажылының талазы-биле күрүне комитединиң кол секретары профессор Милослав Валлоухтуң «Марксисчи-ленинчи идейлиг болгаш партийжи чорук—бойдус болгаш техника эртемнериниң хөгжүлдезиниң үндезини» деп илеткелин, база биологияның төп эртем-шинчилел институтунуң удуртукчузу профессор Иван Малектиң «Совет эртемниң улуг үлегери» деп илеткелин, национал камгалал министриниң оралакчызы дивизия генералы Ченек Грушканың «Совет шериг эртемениң буржуаз шериг өөредиинден артык шынарының дугайында» илеткелин конференцияга дыңнаан.

(СЭТА).

Великобританияның Коммунистиг партиязының күүскомунуң политиктиг комитединиң медеглели

ЛОНДОН. Февраль 28-те Великобританияның Коммунистиг партиязының күүскомунуң политиктиг комитеди медеглел парлаан. Афины хоорайда шериг трибуналының судунда турар 29 грек демократтарның амы-тынын камгалаары-биле бүгү күжениишкинни салырынче Англияның лейборисчи профэвилел болгаш кооператив шимчээшкинин ол медеглелде кыйгырган.

Ылаңгыя медеглелде мынча деп чугаалап турар: «Ол суд болза, Грециянның демократтарынче ханшыг халдаашкын кылыр талазы-биле америк болгаш грек эрге-чагыргаларга дузалаар дээш өш-биле чорудуп турар суд сүлчээзи болур. Барыын Европада депшилгелиг шимчээшкинниң болгаш тайбың камгалалының шимчээшкининиң шылгарангай төлээлекчилерин судтаар судтарның баштайгы хевири кылдыр ол судту ажыглаары үстүнде сүлчээниң сорулгазы болуп турар.

(СЭТА).

Делегейниң экономика чөвүлел хуралынга Индияда белеткел

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң Бомбейден медээлеп турары болза:

Москвага болур делегейниң экономика чөвүлел хуралынга Индияның 25 төлээлери баар деп белеткенип турар.

Төлээлерниң составында: 15 үлетпүржүлер, 5 экономистер, 2 инженерлер, 2 профэвилел ажылдакчылары болгаш тараачыннардан 1 төлээлекчи бар.

Делегейниң экономика чөвүлел хуралынга киржир дугайында шиитпирни Делегейниң экономика чөвүлел хуралын чыылдырар талазы-биле белеткелдиң Бүгү-индий комитединиң хуралындан үндүрген.

(СЭТА).

Бирмада гоминданчы шеригниң кыдатче халдаарының белеткелиниң дугайында бирма солуннуң бижип турары

РАНГУН. Рангуннуң «Нейшн» деп солуну февраль 22-де гоминданчыларның туруп турары Соңгу Бирманың районнарынга чораан бодунуң корреспондентизиниң медээзин парлаан.

Кенгтунгунуң 12400 дөрбелчин километр девискээринде хоорайларны болгаш суур черлерни гоминданчылар контрольдап, эт-хөреңгини чурттакчылардан албадал-биле үндүрүп ап турар, ынчангаш тус-тус черлерде Бирманың администрация черлери эрткен чылын үндүргүнүң чүгле 40 хуузун хавырып ап шыдаан. А бо чылын үндүргүнүң чүгле 25 хуузундан хөй эвезин чыып ап шыдаар аргалыг болуп турар. Кенгтунгуда гоминданчыларның ниити саны 13 муң чедип турар, ооң иштинде 8 муңу үргүлчүнүң шериниң солдаттары болгаш офицерлери болур, а арткан 5 муң кижи — үргүлчү эвес кезектер болур. Үргүлчүнүң шериниң кезектери амгы үениң дүрген аттынар автоматтыг боо-чепсээ-биле чепсегленген туруп турар. Монгсатта гоминданчылар аэродромнуг болуп турар. Мында чоокта чаа Тайван ортулуктан эккеп дүжүртүрген 900 солдаттар бар. Бүгү гоминданчылар хөй санныг ок-чемзектиглер. Олар хүн-бүрүде-ле боодалганың өөредилгезин болгаш маневрларны кылып турар.

Бирмада туруп турар гоминданчылар ам бо үеде Юньнань деп кыдат можуже халдаарынга күштүүбиле белеткенип турар деп гоминданчы офицерлер ажыы-биле корреспондентиге медээлээн. Гоминданчыларның аразында шериг хеп кедип алган ийи американнарны корреспондент база көрген.

Ооң ыңай медээде чугаалап турары болза, гоминданчыларда туруп турар ол хире хөй санныг боо-чепсекти болгаш ок-чемзекти Кенгтунгче чүгле Таиландының чазааның чөпшээрели-биле болгаш ооң дузазы-биле эккеп болур аргалыг болган. Гоминданчылар Таиландыдан пөстаавыны, дусту болгаш өске-даа бараааннарны ап турар, а Таиландыче мактың бышпаан бажын кургадып каан чүүлдерни киир дажыглап турар. Гоминданчылар 350 муң түннүг бирма акшаны ийи катап эккелген.

Бодунуң корреспондентизиниң медээзин дыңнатпышаан, «Нейшн» солуннуң мурнуку чүүлүнде медээлеп турары болза, бирма девискээрде гоминданчыларның туруп турары болгаш оларның үүлгедиишкиннери Бирманың айыыл чок чоруунга кончуг айыылдыг болуп турар.

(СЭТА).

Кореяда болуушкуннар

Кореяның Улустуң армиязының Кол командылалының дыңнадыы

ПХЕНЬЯН. Кореяның Улус-Демократтыг Республиказының Улустуң армиязының Кол командылалының март 2-де медээлеп турары болза, Кореяның Улустуң армиязының катыжыышкыннары кыдат улустуң эки-турачы кезектериниң деткимчези-биле америк-англи эжелекчилерге болгаш лисынманчы шериглерге удур камгалалдың тулчуушкуннарын чорударын үргүлчүлеп, дайзынның дириг күжүнге болгаш техникаынга чидириглерни таварыштырып турар.

Март 2-де Вонсан болгаш Ковонь районнарже халдаашкыннар чорудуп турган дайзынның самолёттарындан үш самолётту Улустуң армиязының зениттиг кезектери болгаш дайзынның самолёттарын кедеп адар адыгжы-анчылар аңдара аткан.

(СЭТА).

Кореяның Улус-Демократтыг Республиказының шериг комитединиң доктаалы

ПХЕНЬЯН. Америк агрессчилер бактериологтуг чепсекти ажыглаанының түңнелинде халдавырлыг аарыгларның тыптып келиринге удур демисел хемчеглериниң дугайында Кореяның Улус-Демократтыг Республиказының шериг комитединиң доктаалын Кореяның Төп телеграф агентилели дамчыткан.

Халдавырлыг аарыгларны баш удур болдурбас сорулга-биле корей Улустуң армиязының дайынчыларынга болгаш кыдат улустуң эки-турачыларының кезектеринге, а ол ышкаш чер-черниң чурттакчыларынга халдавырлыг аарыгга удур эмнээшкин кылыр. Доктаал ёзугаар кудуктарны болгаш өске-даа ындыг янзылыг чүүлдерни эң шынгыы контроль болгаш хайгаарал адаанга тургузар.

(СЭТА).

Вьетнам Демократтыг Республиканың Улустуң армиязының чедиишкиннери

ШАНХАЙ. Февраль 23-те үргүлчүлелдиг болгаш шынгыы тулчуушкуннарның сөөлүнде Вьетнамның Улустуң армиязының кезектери француз эжелекчилерден Соңгу Вьетнамда Хоа-Бинь хоорайны бүрүнү-биле хостаан. Ол хоорай болза, чурттуң төп районнарынче баар орукта туруп турар Хоа-Бинь можунуң кол хоорайы болур.

Французтар Хоа-Биньни күчүлүг быжыгланыышкынныг чер кылып алган турган. Олар маңаа хөй санныг кижи күштүг болгаш хөй санныг артиллериялыг, танкаларлыг, ужар-чүүлдүг турган.

Хоа-Бинь дээш тулчуушкуннарның үезинде дайзынның 3 ротазы үзүткатынып чок кылдырткан болгаш 100 солдаттарны тудуп алган, хөй чепсектерни эжелеп алган. Ооң аңгыда Вьетнамның Улустуң армиязының кезектери Хоа-Биньден аткаарлап үнүп турган дайзынның ийи батальоннарын үзүткап чок кылган.

(СЭТА).

ЧАА ЕГИПЕТ ЧАЗАК

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Каирдеп медээлеп турары болза, премьер-министр болуп турар Ахмед Нагиб Хилали-паша чаа египет чазакты тургускан. Иштики херектер министрингге болгаш шериг министрингге Ахмед Мортада Эль-Мараги-паша, даштыкы херектер министрингге Абдель Халек Хансуна-паша томуйлаткан.

(СЭТА).

Ливияда байдал

РИМ. Ливияда полицейжи аажылалдан өлгеннерниң саны 12 четкен деп итали солуннар дыңнаткан. Февраль 23-те Мисурата, Эль-Аджелат, Авиа хоорайларга полицейжи өлүрүкчү чорукка удурланып турган чыскаалганнар-биле полиция аразынга элээн каш тулчуушкуннар болган. Чыскаалганнардан үш кижи өлүрткен, он-он кижи балыглаган. Триполь хоорайда дүшкүүрлүг байдал турбушаан.

Колхоз тургузуушкунуңуң айтырыгларының талазы-биле юридиктиг консультация

АЙТЫРЫГ. **Колхозтуң ревизия комиссиязының чоруткан ревизияларының үезинде илерээн четпестерни болгаш хоралыг чоруктарны чайладыр дугайында ол кандыг хемчеглерни алыр эргелигил?**

ХАРЫЫ. Колхозтуң ревизия комиссиязының ажылының дугайында чижек саавыр болза, илереткен чөрчүүшкүннерни болгаш четпестерни дораан чайладыр дугайында саналдарны колхозтуң баштаар черинге киирер, ынчаарга, эргежок чугула ужур таварышканда артель кежигүннериниң эөлчег чок хуралын чыылдырарын баштаар черден негээр эргени ревизия комиссиязынга тыпсып турар.

Оор болгаш самчыгдалды илереткен үезинде ревизия комиссиязы болза, колхозка чедирген когараларны төлетирер болгаш буруулуглары харыысалгага киирер дугайында хемчеглерни баштаар черни дамчыштыр алыр. Эргежок чугула ужур таварышканда ревизия комиссиязы болза, хоралыг чоруктарның фактыларының дугайын истелге органнарынга медээлеп бээр.

Ревизия комиссиязы болза, артельдиң баштаар черениң оперативтиг ажыл-чорудулгазынга киржир болгаш ооң ажылын холгаарлаар эргежок деп саавыр айтып турар.

АЙТЫРЫГ. **Колхозчуларның ажылдап алган күш-хүннеринге алган ногаазы дээш колхозчулардан акшаны колхозтуң төлетирип алыры шын бе?**

ХАРЫЫ. Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставының 11 чүүлүн ёзугаар күрүнүнүң мурнунга хүлээлгелерин күүсеткен, доктаатынган ниити фондуларны тургускан, күрүнеге болгаш рынокка садар продукцияны үзүп тургускан соонда, арткан бүгү дүжүттерни болгаш мал ажылының продуктуларын артельдиң кежигүннериниң аразынга ук артель үлээр. Орулгаларны үлээр үезинде артель болза, артельдиң кежигүн бүрүзүнүң чүгле ажылдап алган күш-хүнүнүң санын барымдаалап чорудар.

Колхозчуларның ажылдап алган күш-хүнүнге алза чогуур продуктуларны оларга бээрде, халас чорудар. Ынчангаш артельдиң баштаар чери болза, күш-хүннерин ёзугаар үлээн ногаа дээш колхозчулардан төлевир тырттар эрге чок-тур.

Колхоз болза, артель кежигүннериниң ниити хуралының шиитпири-биле рынокка садар кылдыр үзүп тургускан продукцияның иштинден колхозчуларга үндүрүп берген продуктуларның өртээн олардан тыртып ап болур. Ындыг продуктуларның өртээн рынокта туруп турар өртекке таарыштыр колхозчуларның ниити хуралы доктаадыр.

АЙТЫРЫГ. **Хову бригадазының бригадиринге тыпсыр күш-ажылдың немелде төлевиринге бригаданың алза чогуур тараазының санындан азы ол сандан артык тараадан тыпсыр ужурлуг бе?**

ХАРЫЫ. Хову бригадазының бригадиринге күш-ажылдың немелде төлевирин тыпсырда колхозчуларга болгаш трактор бригадазының ажылдакчыларынга күш-ажылдың немелде төлевириниң дугайында тыпсыры-биле доктааткан продукцияның санындан артык продукцияны тыпсыр.

* * *

АЙТЫРЫГ. **Дүжүт чыылдазының планының күүселдезиниң хире черге-зин тодарадып көөрде, тарааның кандыг дензизин — бункериң дензизи (комбайн хааржаа) деп адап турар дензини, азы арыглаан тарааның дензизин барымдаалаар бе?**

ХАРЫЫ. Колхоз санакчызының саавырын ёзугаар алырга тарааны бастырып, база комбайн-биле ажаап ап турар үезинде-ле ону арыглап, ылгаарының мурнунда (комбайндан, азы молотилкадан шуут) орулга кылдыр санап алыр.

Ынчаарга, дүжүт чыылдазының планын бригададан күүсеткен хире чергезин тодаргайлаарда, арыглатынган тарааның дензизин барымдаалаар, тодаргайлаарга, продукцияны арыглап, кургадып, ылгап турунда тарааның ниити чыылдазындан үнген болгаш ону колхозтуң баштаар черинден бадылаан актыбиле үндүр бижээн отходтарны казып каапканының соонда арткан арыг тарааның дензизин барымдаалаар. Тарааны арыглап турунда үнген покту, довуракты, элезинни, дашты, пок сигеннерниң үрезинин, база ол ышкаш тарааны кургаткаының түңнелинде казытынган дензизин отходтар деп санаар. Чуурулган тарааны аңаа санавас.

АЙТЫРЫГ. **Колхозчуларның контрактация-биле дужаап турар бызаалары дээш санажылгаларны кылырда колхозтар бызааның өртээн күрүнеиң садып алыр өртээ-биле төлеп турар болгаш натур-биле чедир төлээр төлевирни бызааның дириг дензизиниң бир килограммынга-ла бир килограмм тарааны тыпсып турар. Колхозтуң акша болгаш тараа-биле үндүрген чарылгаларын кандыг чарылгага киирерил?**

ХАРЫЫ. Колхозтуң бызаа өртээн төлээн акшазын колхозтуң капитал салыышкынынга чарыгдаан акша чарылгазынга хамаарыштырар болгаш бызааны акша боду-биле санажыр санажылга-биле садып алган кылдыр санаар. Натур-биле чедир төлээр чурум ёзугаар тывыскан тарааның өртээн бызааның өртээнге киирер.

Ындыг төлээде, бызааның өртээ болза, акшаның түңүнден болгаш натур-биле чедир төлээр чурум ёзугаар тывыскан тарааның өртээнден тургустунар. Бир тээ тарааны тыпсырын колхозтуң натур орулгаларының күсели-биле чорудуп турар чүве болганда, ол орулгаларны үлээр үезинде тывыскан тарааның өртээн натур орулгалардан ужулгаш хуваашпас фондуже шилчидер.

АЙТЫРЫГ. **Ажыл чок болганының ужурунда автомашинаның куруг турганының үезинде МТС чолаачызының күш-ажыл төлевирин канчаар чурумчударыл?**

ХАРЫЫ. Ажыл чок куруг турар үеде МТС чолаачызын өске ажылдарга (колдуунда-ла септелгелерге) ажыглаан турар ужурлуг, ооң төлевирин күүседип турар ажылының аайы-биле, ындыг болза-даа, бир эвес кылыр ажылдың хүн нормазын күүседип турар болза, чолаачының хүнде алыр шалыныың үштүн ийи хуузундан эвээш эвес хемчээли-биле тыпсыр. Кылыр ажылдың нормазын күүсетпейн турар үезинде чолаачының күш-ажыл төлевирин херек кырынга кылганын барымдаалап чорудар.

Ажыл чок куруг турар чорук чолаачының буруузу-биле эвес болза, төлевирни ооң шак барымдаалаар шалыныың хемчээлиниң 50 хуузун барымдаалап тыпсыр. Ажыл чок куруг турар чорук чолаачының буруузу-биле эвес, харын орук чоктуң болгаш чуктү чүдүрер, дүжүрер пунктуларга доктааткан шактан ажыр үеде манаанының чылдагаанындан болган болза, (акты-биле шынзыктырганда) төлевирни тыпсыр.

АЙТЫРЫГ. **МТС комбайнёрларга чыл бүрүзүнүң шөлээзин бээр ужуруг бе, шөлээ үезинде оларга төлевирни канчаар тыпсырыл?**

ХАРЫЫ. МТС-тиң комбайнёрларынга чылда чаңгыс удаа, 12 ажыл хүнү үргүлчүлелдиг шөлээни бүгү ажылчыннарга болгаш албан хаакчыттарга доктааткан ниити чурумнарны ёзугаар тыпсып турар.

Комбайнёрларга шөлээ үезиниң ажыл төлевирин тыпсырда, шөлээниң мурнунда эрткен 12 айларның өртумак ажыл төлевириниң санажылгазын барымдаалап чорудар. Өртумак ажыл төлевирин санаарда, бүгү ажылчыннарга болгаш албан хаакчыттарга доктааткан чурумнарны ёзугаар чорудар. Комбайнёрнуң ажыл төлевири акша төлевиринден болгаш тараа-биле берип турар натур төлевирден тургустунуп турары-биле холбаштыр комбайнёрнуң МТС-тен шаңнал янзылыг ап турар тараазының болгаш колхозтан натур-төлевиринге ап турар тараазының өртээн өртумак ажыл төлевиринге база киир санаар. Мооң-биле кады тарааның өртээн доктаадырда ук черниң рынок өртээ-биле, ындыг болза-даа, күрүнеиң үүрмектеп садар өртээнден ашпас кылдыр доктаадыр.

Чылдың чамдык кезиинде комбайнёрлар күш-хүннерлиг төлевир-биле тракторист, трактор бригадазының бригадири, азы бригадириниң дузалакчызы болуп ажылдаан ужур таварышканда шөлээниң төлевири кылдыр өртумак ажыл төлевирин санаар үезинде, комбайнёрнуң күш-хүннерлиг төлевир-биле ажылдаан үезиниң иштинде ажыл төлевирин айда 310 рубльге санап алыр.

(«Социалистиг чер ажылы». деп солундан).

Харыысалгалыг редактор
О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Щетинкин кудумчузу, бажың 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62; харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партия амыдыралының, культура болгаш уран-чүүл киллистериниң — 3—88; харыысалгалыг секретарының — 4—98; пропаганда болгаш агитация, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң — 3—68; иштики информация, бухгалтериянның — 3—65

Б00926. Облкүүскомнуң типографиязы